

KÍNA ÉS A NEMZETKÖZI JOG: JOGI HADVISELÉS (LAWFARE) VAGY STRATÉGIAI JOGALKALMAZÁS?

HOFFMANN Tamás* – HERCZEGH Viktória Laura**

1. Bevezetés¹

2024. június 19-én különösen súlyos összetűzésre került sor a Kínai Népköztársaság (KNK) és a Fülöp-szigetek között a Second Thomas Shoal sziklazátony közelében. A sziklazátony vitatott terület, amelyre mindkét ország igényt tart, de 1999 óta a Fülöp-szigetek állandó katonai jelenlétet tart fenn egy szándékosan zátonyra futtatott hadihajó, a Sierra Madre segítségével, amelynek legénységét rendszeresen utánpótlással látják el. A kínai parti őrség azonban 2021 óta visszatérően megkísérli ezt megakadályozni. Míg korábban ezt csak vízgyűk segítségével, illetve az utánpótlást szállító hajókba való ütközéssel igyekeztek megakadályozni, addig a 2024. június 19-i incidens során a kínai parti őrség engedély nélkül a fülöp-szigeteki hajók fedélzetére lépett, elkobozta a legénység által szállított fegyvereket és ennek során sérülést okozott egy fülöp-szigeteki katonának.²

Az ehhez hasonló incidensek a térségben gyakran előfordulnak, 2010 és 2020 között több mint 70 jelentősebb konfliktusra történt, amelyeket túlnyomórészt a kínai parti őrség okozott.³ A Dél-kínai-tengeren uralkodó feszültséget jól mutatja, hogy a térségben alig két hónappal korábban a Fülöp-szigetek és az Egyesült Államok közös tengeri hadgyakorlatot hajtott végre mintegy 16700 katona részvételével, amely töb-

* Egyetemi docens, Budapesti Corvinus Egyetem; Tudományos főmunkatárs, HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet. ORCID: 0000-0001-5392-3165.

** PhD-hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem. ORCID: 0009-0003-7413-0297.

¹ A cikkben a magyar helyesírás szabályainak megfelelően a kínai szavak és nevek fonetikus, ún. magyar népszerű átírásban szerepelnek. <https://terebe.hu/keletkultinfo/atiras/atiras.html>

² South China Sea: Philippines Accuses China of Boarding Boats. *Deutsche Welle*, 2024. június 19. <https://www.dw.com/en/south-china-sea-philippines-china-coast-guard/a-69409869>

³ Diane A. Desierto: China's Maritime Law Enforcement Activities in the South China Sea. *International Law Studies*, Vol. 96. (2020) 258–260.

bek között azt szimulálta, hogyan kell „megszállt” szigeteket visszafoglalni.⁴ A konfliktus alapja azonban – legalábbis retorikai szinten – a nemzetközi jogszabályok eltérő értelmezéséből fakad: míg a Kínai Népköztársaság szerint a Dél-kínai-terület körülbelül 90 százaléka kínai szuverenitás alá tartozik, addig a Fülöp-szigetek és a térség más államai ezt vitatják. Ez kiderül a hadgyakorlat vezetőjének, Journey altábornagynak a nyilatkozatából is, aki hangsúlyozta, hogy bár a hadgyakorlatra a fülöp-szigeteki parti tengeren kívül kerül sor, de az „a nemzetközi renden és nemzetközi jogon alapul”.⁵

A nemzetközi jogi szakirodalom egy jelentős része éppen ezért a dél-kínai-tengeri konfliktust a jogi hadviselés, az ún. *lawfare* eklatáns példájának tartja, amely megmutatja, hogy a Kínai Népköztársaság a nemzetközi jog felhasználásával hogyan próbál olyan pozíciókat kiharcolni magának, amelyek segítségével megszilárdíthatja fennhatóságát a térség felett. Ebben a narratívában a KNK szofisztikáltan használja fel a nemzetközi jog sajátosságait a saját javára, míg más országok, így az Egyesült Államok is, pusztán reagálnak erre a taktikára. Ez a tanulmány megkísérli bebizonyítani, hogy ez a koncepció erősen vitatható és rámutat arra, hogy a *lawfare* koncepciója nehezen alkalmazható analitikai kategóriaként. Ennek érdekében először bemutatja a jogi hadviselés fogalmát, majd a kínai jogi és nemzetközi jogi felfogás sajátosságait. Ezt követően pedig a dél-kínai-tengeri konfliktus példáján keresztül igyekszik cáfolni azt az állítást, hogy a Kínai Népköztársaság a *lawfare* kifinomult alkalmazásával szándékozik geopolitikai érdekeit érvényesíteni.

2. A jogi hadviselés (*lawfare*) koncepciója

A jogi hadviselés (*lawfare*) kifejezés az utóbbi két évtizedben óriási népszerűsége tett szert.⁶ Ez a szókapcsolat egy magyar nyelvre lefordíthatatlan szójátékot rejt: a jog (*law*) és a hadviselés szavak (*warfare*) összevonását.⁷ Bár robbanásszerű elterjedése Charles J. Dunlap 2001-es konferencia-tanulmányára vezethető vissza,⁸ a fogalom valójában

⁴ US, Philippines Kick off Combat Drills in South China Sea. *Deutsche Welle*, 2024. április 22. <https://www.dw.com/en/us-philippines-kick-off-combat-drills-in-south-china-sea/a-68885289>

⁵ Uo. Az Egyesült Államok visszatérően hangsúlyozta, hogy kizárólag a Fülöp-szigetek igényét tartja nemzetközi jogi szempontból védhetőnek. Egy korábbi incidens során például az amerikai Külügyminisztérium közleményében leszögezte, hogy „az Egyesült Államok kiáll Fülöp-szigeteki szövetségünk mellett a szabályokon alapuló nemzetközi tengeri rend fenntartásában...” U.S. Department of State: U.S. Support for the Philippines in the South China Sea (29 April 2023). <https://tinyurl.com/yc3r2wxm>

⁶ A Google scholar keresőprogram szerint csak a 2023. évben 3060 tudományos mű használta ezt a fogalmat. <https://tinyurl.com/3ruy99cd>

⁷ A magyar szakirodalomban Petruska Ferenc a „jogharc” kifejezés használatát javasolta. Petruska Ferenc: A *lawfare* fogalma. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 2021/3. 106. Veress Csongor Balázs ezzel szemben a „jogviselés” szókapcsolatot vezetné be a magyar szaknyelvbe. Veress Csongor Balázs: Jogviselés: a jog mint háborús fegyver. *Erdélyi Jogélet*, 2022/3. 148. <https://doi.org/10.47745/ERJOG.2022.03.10> A tanulmány szerzői azonban úgy vélik, hogy egyik javasolt kifejezés sem adja vissza a *lawfare* szó terminológiai változatosságát, ráadásul azt az angol nyelvű szójátékot (*law-war*) sem tükrözi, amelynek vélhetőleg népszerűségét köszönheti.

⁸ Charles J. Dunlap Jr.: *Law and Military Interventions: Preserving Humanitarian Values in 21st Century Conflicts*. Washington D.C. (2001. november 29.): *Humanitarian Challenges in Military Interventions Conference*. https://scholarship.law.duke.edu/faculty_scholarship/3500/

már a 20. század második felében többször felbukkant,⁹ a legkorábbi megjelenése egy 1957-ben megjelent jogtörténeti munkára datálható, amelyben a jogérvényesítés szinonimájaként használják.¹⁰

A *lawfare* kifejezés sikerének egyik titka feltehetőleg az, hogy önmagában nem rendelkezik meghatározott jelentéssel, így radikálisan eltérő kontextusokban is felhasználható, ráadásul a 2001. szeptember 11-i terrortámadások utáni időszakban olyan szókapcsolatnak bizonyult, amely tükrözte az uralkodó amerikai *Zeitgeist*-ot.¹¹ Dunlap a jogi hadviselés koncepcióját kezdetben úgy definiálta, hogy az „a jog felhasználása a háború fegyvereként”,¹² illetve „olyan hadviselési módszer, ahol a jogot egy katonai cél megvalósítása érdekében alkalmazzák”.¹³ Végül, valamelyest finomítva ezen a meghatározáson, de valamelyest ki is terjesztve azt, jogi hadviselésnek minősítette: „a jog felhasználását olyan módon, hogy megvalósítsa azt, ami máskülönben hagyományos fegyveres erő alkalmazását igényelné”.¹⁴ Dunlap szerint a *lawfare* alkalmazására jellemző példa az, amikor 2001. évi Afganisztán elleni amerikai katonai beavatkozás során az Egyesült Államok felvásárolta az Afganisztánról rendelkezésre álló kereskedelmi műholdfelvételeket, így tehát egy jogi eszközzel – a szerződéssel – megakadályozta, hogy ezek a katonai szempontból kulcsfontosságú információk esetlegesen ellenséges szervezetek kezébe jussanak.¹⁵ Ez a megközelítés tehát a jogi hadviselés koncepcióját szűken értelmezi, kizárólag a fegyveres konfliktusokhoz kapcsolódó, értéksemleges módszernek tekintve, amely azt vizsgálja, hogy milyen módon hathat a jogszabályok

⁹ 1990 és 1999 között például 10 alkalommal egy más típusú szójátékot használva jogászok számára kínált olcsó repülőjegyek hirdetéseiben használták, a law + airfare (repülőjegy) szavak összevonásával. Leila Nadya Sadat – Jing Geng: On Legal Subterfuge and the So-Called "Lawfare" Debate. *Case Western Reserve Journal of International Law*, Vol. 43., No. 1. (2010) 157.

¹⁰ „The canton, clearly reduced in status, still is a state with standing in court to wage some lawfare on behalf of its folk, and with liability for some behavior of its folk.” John W. Davies – Brinsley D. Inglis: Divorce, The Royal Commission, and the Conflict of Laws. *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 6., No. 3. (1957) 253. A szakirodalomban sok helyen az az állítás szerepel, hogy a lawfare első megjelenése John Carlson és Neville Yeomans 1975-ös tanulmányára tehető, ez azonban a fentiekből kitűnően téves. John Carlson – Neville Yeomans: Whither Goeth the Law – Humanity or Barbarity. In: Margaret Smith – David John Crossley (szerk.): *The Way Out: Radical Alternatives in Australia*. Melbourne, Lansdowne, 1975. 155.

¹¹ Talán ennek köszönhető az is, hogy bár Comaroff valamivel korábban a lawfare szókapcsolatot már Dunlaphoz hasonlóan a jog kényszerítő erejű felhasználásának leírására alkalmazta, de mivel azt nem fegyveres konfliktusokhoz kapcsolódóan használta, ezért Dunlap tanulmánya indította el a *lawfare* kifejezés karrierjét. „That mode of warfare – or rather lawfare, the effort to conquer and control indigenous people by the coercive use of legal means – had many theaters, many dramatic personae, many scripts.” John L. Comaroff: Colonialism, Culture, and the Law: A Foreword. *Law & Social Inquiry*, Vol. 26., No. 2. (2001) 306. <https://doi.org/10.1111/j.1747-4469.2001.tb00180.x>

¹² „The use of law as a weapon of war.” Dunlap (2001) i. m. 2.

¹³ „A method of warfare where law is used as a means of realizing a military objective.” Uo. 4.

¹⁴ „The use of law as a means of accomplishing what might otherwise require the application of traditional military force.” Charles J. Dunlap Jr.: Lawfare 101 – A Primer. *Military Review*, Vol. 97., May-June (2017) 9.

¹⁵ Uo. 9–10.

alkalmazása a hadműveletek folytatására, vagyis milyen kölcsönhatásban áll egymással a jog és a háború.¹⁶

A *lawfare* értéksemleges koncepciója azonban a ‘terror elleni háború’ kontextusában gyorsan háttérbe szorult. A jogi hadviselés fogalma negatív konnotációt kapott és egyre inkább az az értelmezés nyert teret, amely a *lawfare*-t a jog manipulációjaként írta le, amelynek alkalmazásával elsősorban az aszimmetrikus konfliktusok során viszszaélnék azzal, hogy az állam a jogszabályok betartására törekszik.¹⁷ Jensen példaként hozza fel erre a védett objektumok, például iskolák vagy kórházak katonai célú felhasználását, vagy emberi pajzs használatát a katonai célpontok védelme érdekében.¹⁸ A *lawfare* azonban nem pusztán negatív jelentést kapott, hanem az alkalmazási köre is bővült és immár nem pusztán a fegyveres konfliktusokhoz kapcsolódó jogalkalmazást, hanem minden olyan jogi aktust is magába foglalt, amely az állam stratégiai érdekeivel ellentétes. Ez az új értelmezés ebbe a körbe sorolja tulajdonképpen a teljes nemzetközi jogi norma- és intézményrendszert, amely lehetővé teszi, hogy az állami intézkedéseket nemzetközi és nemzeti bírói fórum előtt kétségbe vonják.

Ezt a folyamatot jól mutatja, hogy már 2002-ben egy, a Bush-kormányzat számára készült belső feljegyzés úgy látta, hogy „az elmúlt negyed évszázadban számos nemzet, NGO, kutatók, nemzetközi szervezetek és mások a nemzetközi közösségben szorgosan létrehoztak egy olyan nemzetközi és bírói intézményi hálózatot, amely mára amerikai kormányzati érdekeket veszélyeztet.”¹⁹ A *lawfare* illetően értelmezése az Egyesült Államok hivatalos stratégiai célkitűzései között is megjelent. A 2005. évi amerikai Nemzetbiztonsági Stratégia egyenesen a terrorizmussal azonos nemzetbiztonsági kockázatként azonosította a nemzetközi intézmények és a jogi eljárások igénybevételét az amerikai kormányzati lépésekkel szemben.²⁰

A fogalom zavarosságát jól mutatja, hogy a témakörben született első és legtöbbet hivatkozott átfogó monográfia sem volt képes pontosan meghatározni a *lawfare*

¹⁶ David Kennedy: *Of War and Law*. Princeton, Princeton University Press, 2006. 125.

¹⁷ Dale Stephens: *The Age of Lawfare*. *International Law Studies*, Vol. 87. (2011) 328.

¹⁸ Eric Talbot Jensen: The ICJ’s „Uganda Wall”: A Barrier to the Principle of Distinction and an Entry Point for Lawfare. *Denver Journal of International Law and Policy*, Vol. 35., No. 2. (2007) 269–270.

¹⁹ „In the past quarter century various nations, NGO’s, academics, international organizations, and others in the international community have been busily weaving a web of international and judicial institutions that today threatens USG interests.” Jack Goldsmith: *The Terror Presidency, Law and Judgment Inside the Bush Administration*. New York, W.W. Norton & Company, 2009. 60.

²⁰ „Our strength as a nation state will continue to be challenged by those who employ a strategy of the weak using international fora, judicial processes, and terrorism.” *The National Defense Strategy The United States of America*. March 2005. 5. <https://tinyurl.com/yc4zatp6> Luban szerint részben ennek is köszönhető az, hogy az amerikai kormányzat igyekezett megakadályozni a jogi képviselő biztosítását a terrorizmus gyanújával Guantánamón fogva tartott személyek részére. David Luban: *Lawfare and Ethics in Guantánamo*. *Stanford Law Review*, Vol. 60., No. 6. (2008) 2020–2021. Érdemes megemlíteni, hogy Dunlap ugyanakkor azt hangsúlyozta, hogy a jogi intézményrendszer igénybe vételét az Egyesült Államoknak elő kellene segítenie. Charles J. Dunlap Jr.: *Lawfare: A Decisive Element of 21st-Century Conflicts?* *Joint Forces Quarterly*, no. 54. (2009) 39.

fogalmi és alkalmazási körét.²¹ Kittrie – Dunlaphoz hasonlóan – a jogi hadviselést értéksemleges koncepciónak tekinti, amely a jogot a háború eszközeként használja, de két kategóriára osztja: egyrészt létrehozhat ugyanolyan vagy hasonló hatást, mint a tradicionális katonai akció, másrészt irányulhat az ellenfél meggyengítésére vagy elpusztítására.²² Annak ellenére, hogy a kötet rendkívüli részletességgel mutatja be azokat a különböző szituációkat, amelyben a jog alkalmazása – vagy legalábbis az arra való hivatkozás – potenciálisan releváns, sokszor nem világos, hogy mi alapján lehet elkülöníteni a nemzetközi jog alkalmazását a *lawfare*-től.²³ Sok esetben egyszerűen az amerikai vagy izraeli érdekekkel ellentétes jogalkalmazást sorolja be ebbe a kategóriába, így például a palesztin államiség elismertetésére tett kísérleteket is a jogi hadviselés körébe vonja.²⁴

A jogi hadviselés, mint analitikai kategória, már értéksemleges, eredeti formájában is alapvető konceptuális problémákkal küzd, mivel bármi a *lawfare* részének minősülhet, aminek kihatása lehet egy konfliktusra, illetve annak kapcsán a közvélemény befolyásolására. Így Dunlap példaként említi, hogy amikor 1991-ben egy tévesen iraki parancsnoki központnak hitt létesítmény bombázása után halott civilek képeit közölte a világsajtó, Bagdad sűrűn lakott részeinek bombázása drasztikusan csökkent.²⁵ Mindez annak ellenére minősül szerinte *lawfare*-nek, hogy sem a célpontválasztás, sem a katonai akció végrehajtása során nem állapítható meg jogsértés, és ez az álláspont a médiában sem dominált. A jogi hadviselés tág koncepciója pedig tovább fokozza a problémát, mivel teljesen parttalaná teszi az eredeti megközelítést.

A jogi hadviselés negatív konnotációjú normatív kategóriaként sem alkalmazható, hiszen a gyakorlatban a fentieknek megfelelően a *lawfare*-t elítélő állam mindig az érdekeivel ellentétes cselekményt minősíti annak, függetlenül attól, hogy mennyire megalapozott az adott jogszabály felhívása vagy a jogi eljárás kezdeményezése.²⁶ Jellemző

²¹ Orde F. Kittrie: *Law as a Weapon of War – Lawfare*. Oxford, Oxford University Press, 2016. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190263577.003.0001>

²² Uo. 6–8.

²³ A szerző könyve végén maga is beismeri, hogy a koncepció elméleti kifejtése még korántsem tökéletes. Uo. 330.

²⁴ Uo. 200–226. Érdekes módon a latin-amerikai kontextusban a közelmúltban megjelent a *lawfare* koncepció egy teljesen speciális értelmezése is, amely a demokratikusan megválasztott állami vezetők elleni visszaélésszerű büntetőeljárásokat jelenti. Ld. Eugenio Raúl Zaffaroni – Cristina Caamaño – Valeria Vegh Weis: *¡Bienvenidos al lawfare!* Buenos Aires, Capital Intelectual, 2020.; Caue Seignemartin Ameni – Hugo Albuquerque – Manuela Beloni – Maria Villarreal (szerk.): *América Latina na Encruzilhada: Lawfare, Golpes e Luta de Classes*. São Paulo, Autonomia Literária, 2020.

²⁵ Dunlap (2017) i. m. 10.

²⁶ Ez a magyar szakirodalomban is megfigyelhető. Petruska Ferenc például kifejti, hogy „A jogalkalmazást az különbözteti el a jog felhasználásától, hogy az utóbbinál jogszabályok és jogintézmények ártó szándékú igénybevétele történik. Ilyen például egyes jogintézményeket visszaélésszerű (megalapozatlan és költséges jogi eljárások indítása alapjogok korlátozása, vagy anyagi veszteségek okozása érdekében, jogviták elhúzása, alperes egyoldalú megkárosítása, stb.)” Petruska Ferenc: *Háború a jog frontján. Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 2022/3. 112. Ebben a tanulmányban ugyanakkor nem ad egyértelmű meghatározást arra, hogy pontosan milyen kritériumok figyelembe vételével kellene „ártó szándékúnak” minősíteni valamilyen jogi eljárást vagy jogi norma felhívását. Példaként említi a 2003-ban bekövetkezett iraki invázió kapcsán kezdeményezett egyetemes joghatóságon alapuló büntetőeljárások

példája ennek, amikor egy amerikai szerző az izraeli Öntött Ólom hadművelet vizsgálata során az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa által létrehozott vizsgálóbizottság jelentését²⁷ jogi hadviselésként ítélte el és azt állította, hogy az lehetővé teszi, hogy terroristák manipulálják a hadijog alkalmazását.²⁸ Egy ilyen megközelítés elfogadása tulajdonképpen a nemzetközi jog történelmi fejlődésének meghatározó részét *lawfare*-nek minősítené, hiszen a nemzetközi joggyakorlat tipikus mozzanata a fennálló jogszabályok (át)értelmezése, illetve új jogszabályok bevezetésének kísérlete.²⁹

A jogi hadviselés koncepciója tehát tárgyi jogi elemzés céljára aligha alkalmas, ugyanakkor felfedi a jogalkalmazás rejtett dimenzióit. A jogi normák ugyanis legitimizáló funkcióval is bírnak: általában a jogszerű cselekvést önmagában morális értéknek tekintjük.³⁰ David Kennedy azonban rámutat arra, hogy az állami cselekvések legitimitásának megítélésében a nemzetközi jog szabályai nem mindig meghatározóak, hiszen „a világ közvéleményének döntőbírársága előtt a hatályos jog nem feltétlenül az, ami formálisan érvényes, hanem ami egy releváns politikai közösség számára meggyőző”.³¹ A jogi hadviselés tehát párhuzamosan vagy váltakozóan két funkciót lát el: a legalitás mellett a legitimitás igazolásának vagy kétségbe vonásának eszköze is.³² Egy állami vagy nem állami aktor cselekvései jogszerűségének igazolása, illetőleg megkérdőjelezése elsősorban a legalitás dimenzióját érinti, de ez szükségszerűen befolyásolja azt is, hogy a közvélemény legitimnek vagy illegitimnek tekinti az adott cselekményt.³³ A *lawfare* ugyanakkor irányulhat egy egyébként jogszerű cselekmény legitimitásának megkérdőjelezésére is, például egy katonai célpont támadása során bekövetkezett polgári áldozatok bemutatásával, vagy akár egy jogszerűtlen cselekmény legitimitásának hangsúlyozására, amely megfigyelhető például a humanitárius intervenció körüli vita kapcsán.³⁴

megindítását, azonban a szerző nem veszi figyelembe azt, hogy egyáltalán nem kizárható, hogy vezető amerikai politikusok felelőssége esetleg valóban megállapítható lett volna nemzetközi büncselekmények elkövetésében. Uo. 114.

²⁷ *Human Rights in Palestine and Other Occupied Arab Territories, Report of the United Nations Fact-Finding Mission on the Gaza Conflict*, 25 September 2009. UN Doc. A/HRC/12/48.

²⁸ Laurie R. Blank: *Finding Facts but Missing the Law: The Goldstone Report, Gaza, and Lawfare*. *Case Western Reserve Journal of International Law*, Vol. 43., Issue 1. (2010) 281–282.

²⁹ Például a Hugo Grotius és John Selden közötti vita az 1600-as években arról, hogy a parti állam jogosult-e kontrollálni a tengert. Ld. Helen Thornton: *John Selden’s Response to Grotius: The Argument for Closed Seas*. *International Journal of Maritime History*, Vol. 18., No. 2. (2006) 105–127.

³⁰ Chris af Jochnick – Roger Normand: *The Legitimation of Violence: Critical History of the Laws of War*. *Harvard International Law Journal*, Vol. 35., No. 1. (1994) 57.

³¹ Kennedy (2006) i. m. 96.

³² Congyan Cai: *The Rise of China and International Law – Taking Chinese Exceptionalism Seriously*. Oxford, Oxford University Press, 2019. 272–273. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190073602.003.0001>

³³ Kennedy megfogalmazásában „A jog a katonai parancsnokok stratégiai partnere, amikor a kívülállóknak azt a percepciót erősíti, hogy a katonaság cselekményei legitimek. És természetesen a háború ellenzőinek is stratégiai partnere, amikor azt a percepciót erősíti, hogy amit a katonaság tesz, az nem legitim.” Kennedy (2006) i. m. 41.

³⁴ Az 1999-es jugoszlávai NATO-beavatkozás során Javier Solana NATO Főtitkár anélkül, hogy elismerne volna a fegyveres erő alkalmazásának jogszerűségét, azt hangsúlyozta, hogy „a NATO-nak morális

Schabas talán túlzottan sarkosan fogalmaz, amikor azt állítja, hogy a *lawfare* koncepció teljesen használhatatlan.³⁵ Eredeti, szűk értelemben vett koncepciójának lehet gyakorlati jelentősége, hiszen ennek segítségével az államok a fegyveres konfliktusok során alkalmazható módszereket azonosíthatnak, illetve kidolgozhatják az ezek elhárítására alkalmas stratégiákat. A jogi hadviselés kiterjesztő értelmezése azonban nem igazán jelent újdonságot a stratégiai jogalkalmazásról, illetve a joggal való visszaélésről folytatott diskurzusban. Régóta általánosan elfogadott nézet, hogy az államok a nemzetközi jogi normák kialakítása és alkalmazása során meghatározott célokat próbálnak megvalósítani, nem pusztán mereven követik a már létező szabályokat.³⁶ A nemzetközi jogi normák átalakítására tett erőfeszítések ráadásul gyakran nem is állami önérdéket tükröznek, hanem törekedhetnek a nemzetközi jogrendszer igazságtalannak tekintett normáinak orvoslására is,³⁷ ami a nemzetközi bíróságok előtt indított perek kapcsán is megfigyelhető.³⁸ A nemzetközi jog stratégiai alkalmazása pedig ma már nemzeti szinten is egyre elterjedtebb, mivel az állami bíróságok egyre kevésbé zárkóznak el a nemzetközi jogi eredetű normák alkalmazásától,³⁹ ami lehetőséget teremt civil szervezetek számára is a nemzetközi jogi normák felhívására.⁴⁰

kötelessége volt” hogy „megakadályozza Koszovó polgári lakosságának további szenvedését és az ellenük elkövetett erőszakot és elnyomást” és a katonai beavatkozás „a nemzetközi közösség politikai céljait igyekszik támogatni”. Communiqué PR (1999) 040. (1999.03.23.) <https://tinyurl.com/bde5jf5m> (2022.10.22.) Az intervenció kivizsgálására létrehozott vizsgálóbizottság, az Independent International Commission on Kosovo zárójelentésében leszögezte, hogy a beavatkozás „illegális volt, de legitim”. Independent International Commission on Kosovo: *The Kosovo Report: Conflict, International Response, Lessons Learned*. Oxford, Oxford University Press, 2000. 4. Charles Goldstone, a bizottság elnöke megmagyarázta, hogy a bizottság álláspontja szerint a fegyveres erőszak alkalmazása egyértelműen jogellenes volt ugyan a nemzetközi jog szabályai alapján, de „morálisan és politikailag igazolható”, mivel elfogadhatatlan volt a különbség a jogszabályok és a morálisan elvárható cselekedetek között. Richard Goldstone: The Independent International Commission on Kosovo. *Journal of International Peacekeeping*, Vol. 7., No. 1. (2001) 336.

³⁵ William A. Schabas: Gaza, Goldstone, and Lawfare. *Case Western Reserve Journal of International Law*, Vol. 43., Issue 1. (2010) 308.

³⁶ Stephan A. Kocs: Explaining the Strategic Behavior of States: International Law as System Structure. *International Studies Quarterly*, Vol. 38., No. 4. (1994) 535–556. <https://doi.org/10.2307/2600864>

³⁷ Balakrishnan Rajagopal: Counter-hegemonic International Law: Rethinking Human Rights and Development as a Third World Strategy. *Third World Quarterly*, Vol. 27., No. 5. (2006) 767–783. <https://doi.org/10.1080/01436590600780078>

³⁸ Michael Ramsden: Strategic Litigation before the International Court of Justice: Evaluating Impact in the Campaign for Rohingya Rights. *European Journal of International Law*, Vol. 33., No. 2. (2022) 441–472.; <https://doi.org/10.1093/ejil/chac025> Douglas Guilfoyle: The Chagos Archipelago before International Tribunals: Strategic Litigation and the Production of Historical Knowledge. *Melbourne Journal of International Law*, Vol. 21., No. 3. (2021) 749–771.

³⁹ Eyal Benvenisti: Reclaiming Democracy: The Strategic Uses of Foreign and National Law by National Courts. *The American Journal of International Law*, Vol. 102., No. 2. (2008) 241–274. <https://doi.org/10.2307/30034538>

⁴⁰ Tawanda Hondora: Civil Society Organisations’ Role in the Development of International Law Through Strategic Litigation in Challenging Times. *Australian International Law Journal*, Vol. 25. (2018) 115–136. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3262661/>

3. Kínai jogi hagyományok és a nemzetközi jog viszonya

Az egyes államok jogfelfogását jelentős mértékben befolyásolják történelmi és kulturális hagyományaik, amelyek hatást gyakorolnak a nemzetközi jogról vallott felfogásukra is.⁴¹ Ennek megfelelően ahhoz, hogy a Kínai Népköztársaság jelenlegi hozzáállása a nemzetközi jogi normák értelmezéséhez, alkalmazásához és megváltoztatásához értetetővé váljon, szükséges áttekinteni a kínai jog történeti fejlődését és jellegzetességeit.

Fontos leszögezni, hogy bár korábban a szerzők jelentős része kétségbe vonta azt is, hogy egyáltalán létezett nyugati értelemben vett kínai jogrendszer a XX. század előtti időszakban,⁴² a 'kínai jog' koncepciója mind a Népköztársaság 1949-es megalakulása előtti, mind pedig a napjainkban ismert, elismert és alkalmazott jogi szabályozásra alkalmazható. Jóllehet a XX. századot megelőzően csak kevés hivatalos, írásba foglalt jogszabály létezett Kínában, amelyek túlnyomó többsége büntető jellegű norma volt, a kínai társadalom a nyugatitól tradicionálisan különböző jogszemléletet alakított ki. Ez az eltérő szemléletmód, amely másképp értelmezi az egyén és a jog viszonyát és a jog változatos szerepköreit, valamint a nemzetközi jog vitatható szerepe Kína félgyar-mati szintre süllyedésében a XIX. század során, megítélésünk szerint jelentős hatást gyakorolt Kínának a nemzetközi jogrendszerhez kapcsolódó attitűdjére és támpontot adhatnak a néha radikálisnak tűnő kínai megközelítés megértésére.

3.1. A kínai jog fejlődése és jellegzetességei

A kínai jogfelfogást alapvetően meghatározza a jog társadalmi szabályozó szerepe kapcsán kialakult két, egymástól gyökeresen eltérő filozófiai megközelítés. Az első a kínai nép gondolkodását a mai napig nagymértékben befolyásoló filozófiai iskola, a konfucianizmus, amely a jog szerepét az erkölchöz képest alárendeltnak tekinti. A Konfuciusz (i.e. 551–479) nevéhez fűződő kánon négy könyvből és öt klasszikus szövegéből épül fel, és ezekben az írásokban a jog másodlagos jellegű szerepkörben tűnik fel olyan tényezőként, mely az emberi viselkedést befolyásolja. Egy részletes jogi normarendszer helyett a konfucianizmus inkább a moralitás és a rituálék, hagyományok (*Li*) központi szerepét hangsúlyozza. A 'rituális illendőség' például a szociális kapcsolatok illem szerinti ápolását és az ezt szabályozó meghatározott rituálékat jelenti.⁴³

Konfuciusz szerint az emberi természet eredendően jó, s a rossz, bűnös cselekedetek a külvilág negatív hatásainak és a hiányos oktatásnak a következményei. E gondolatmenet alapján az ember gyakorlatilag nem szabad individuumként, hanem egy bonyolult szociális kapcsolati háló apró elemeként létezik, melyben mindenkinek egy pontosan meghatározott morális-rituális szabályozás alapján kellene a *Li* követve telje-

⁴¹ Ld. bővebben Anthea Roberts – Paul B. Stephan – Pierre-Hugues Verdier – Mila Versteeg (szerk.): *Comparative International Law*. Oxford, Oxford University Press, 2018.

⁴² Ld. William P. Alford: *Law, Law, What Law? Why Western Scholars of Chinese History and Society Have Not Had More to Say about Its Law*. *Modern China*, Vol. 23., No. 4. (1997) 398–419. <https://doi.org/10.1177/009770049702300402>

⁴³ Nan Zhang: *A Confucian Analysis on the Evolution of Chinese Patent Law System*. New York, Springer Publishing, 2020. 98–101. <https://doi.org/10.1007/978-981-13-9027-2>

sítenie alattvalói, szülői, házastársi vagy épp gyermeki kötelességeit és így törekednie egy harmonikus társadalmi rend kialakítására. Bár Konfuciusz és tanítványai egyetértettek abban, hogy a társadalom megfelelő működéséhez mind jogra, mind erkölcsre szükség van, de a jog alkalmazását mégis alapvetően az erkölcsi nevelés kudarcának tekintették⁴⁴

A konfucianizmus tanaival ellentétben a legizmus képviselői amellet érveltek, hogy az emberi természet eredendően rossz, így a jog (*Fa*) állami kikényszerítésének hiányában hamar elharapózna a bűnözés. Ennek megelőzése érdekében az állam feladata az, hogy törvényeket léptessen életbe, az ezeket megszegőket pedig kemény kézzel büntesse meg. A klasszikus legista tanítások szerint az emberek természetszerűleg nem egyenlők, hiszen megkülönböztethetők jólét, erő és társadalmi státusz alapján. Mindazonáltal a jogi szabályozás mindenkire egyenlően kell, hogy vonatkozzék: a bűnösöket büntetni kell, az ártatlanokat jutalmazni.⁴⁵

A legelső kínai jogi kódexet az első császár, Csin Si Huang-ti (i.e. 259–210) uralkodása alatt állították össze, egyértelműen a legizmus meghatározó befolyása alatt. Habár a Csin-dinasztia császárai a konfucianizmus célzott kiirtására törekedtek, a kódex – a legjellemzőbb legista tanítások mellett – a konfuciánus hierarchikus rendszerből is hordoz észrevehető elemeket. A Konfuciusz tanításainak felszámolására tett kísérlet azonban olyannyira nem ért cél, hogy a Csin után következő Han-dinasztia (i.e. 206 – i.sz. 220) alatt egy újabb, ‘konfucianizált’ jogi kódex született, melynek egyik fő gondolata a társadalmi státuszon alapuló különbségtétel jogban történő alkalmazása volt.⁴⁶

Ez a megkülönböztetésen alapuló jogalkotás és jogalkalmazás a császárkor alatt végig a kínai jog központi eleme maradt. A későbbi dinasztiák alatt kiadott különböző kódexek szerkezete sem ment keresztül nagyobb változásokon, határozott kontinuitás figyelhető meg a szabályozások túlnyomó részét szemlélve. Emellett azonban bizonyos fokú dinamizmus is jellemző a kínai jogi rendszer formálódására, ugyanis, bár a császári kódex alapjai szilárdak maradtak, a köré szerveződő kisebb törvények, szokásjogi szabályok és gyakorlatok folyamatosan változtak, gyarapodtak, bővültek. Ezek a törvények azonban elsősorban a jogszabályok megszegésének büntetőjogi következményeire összpontosítottak, a kínai állam a magánjogi viszonyok rendezését a hagyományos erkölcsi szabályokra, a *Lire* hagyta és csak annak megszegését pónalizálta. Így viszont a jog fogalma Kínában egybeforrott a büntetőjoggal.⁴⁷

Az írott jogi szabályozás helyett ezért a gyakorlatban inkább a konfuciánus szabályok alkalmazása dominált. A jogra alapvetően a dominancia eszközeként tekintettek, amely figyelmen kívül hagyja a társadalmi hierarchiát, és amit az erkölcsös ember, ha lehetséges, elkerül. Ennek következtében a kínai mentalitást meghatározta a jogviták

⁴⁴ Maria Adele Carrai: *Historiographies of International Law from a Chinese Perspective. Clío Thémis*, No. 18. (2021). <https://doi.org/10.35562/cliiothemis.302>

⁴⁵ Yun Zhao – Michael Ng: *Chinese Legal Reform and the Global Legal Order: Adoption and Adaptation*. Cambridge University Press, 2017. 245–251. L.d. még Kormány Attila: *A kínai jogi kultúra vázlata*. PhD dolgozat. 2014. 57–70. <https://doi.org/10.1017/9781316855645>

⁴⁶ Carrai (2021) i. m. 8–11.

⁴⁷ Alice Erh-Soon Tay: *Law in Communist China – Part 1. Sydney Law Review*, Vol. 6., No. 2, (1969) 158–162.

tárgyalásos úton történő rendezésének elsődlegessége, de amennyiben bírói eljárásra került a sor, még ilyenkor is gyakran előfordult, hogy a bíró a *Li* alapján döntött, a tárgyi jog félretételével.⁴⁸

A nyugati megfigyelők ugyanakkor pusztán a kínai büntetőjogi szabályok kétségtelen kegyetlenségére összpontosítva a kínai jogrendszert primitívnek és erőszakosnak írták le, figyelmen kívül hagyva a kínai társadalmat átható konfucianus megközelítést. Ennek hatására Kína vezető hivatalnokai és értelmiségi rétege megkísérelte oly módon megreformálni az ország jogi berendezkedését, hogy a nyugati kritikáknak ne legyen többé alapja, ugyanakkor a tradicionális értékeknek változatlanul megfeleljen a jogrendszer. Ezzel a céllal születtek a Csing-dinasztia (i.sz. 1644–1912) utolsó évtizedeiben kezdeményezések arra, hogy Európa legfejlettebb jogrendszereinek mintájára készüljön el egy új, világszínvonalú jogi berendezkedés Kínában. Habár a nyugati, liberális jogi szemlélet beemelésére a császárkor alkonyán és a köztársaság hajnalán több kísérlet is történt, e viharos évtizedek alatt mindegyik sikertelennek bizonyult.⁴⁹

A Kínai Népköztársaság (1949–) létrejötte után az ország jogi berendezkedése a Szovjetunió szocialista, a jogra a politikának alárendelt eszközként tekintő rendszerének mintáját követte,⁵⁰ teljesen szakítva az addig fennálló jogi berendezkedéssel, így eltörölte a Kuomintang által bevezetett valamennyi jogszabályt és a Kínai Köztársaság alkotmányát is.⁵¹ Ez az ideológia egyrészt már önmagában sem illeszkedett maradéktalanul a kínai jog hagyományaihoz, ráadásul a Kínai Kommunista Párt vezetősége csaknem az összes jogi szakértőt eltávolította pozíciójából.⁵² Ennek köszönhetően az 1970-es évek végére Kínában mindössze 3500 jogász maradt.⁵³ A Kulturális Forradalom (1966–76) során élesen támadták azt a felfogást, amely szerint a jognak a politikán kívül is lehet autonómiája, így a jogi szabályozás jelentősége az állami akarat artikulálására redukálódott.⁵⁴ A formális jogi intézményrendszer és a jogi felsőoktatás tíz éven keresztül gyakorlatilag megszűnt Kínában.⁵⁵

⁴⁸ Junwu Pan: Chinese Philosophy and International Law. *Asian Journal of International Law*, Vol. 1., No. 2. (2011) 234–235. <https://doi.org/10.1017/S2044251310000354>

⁴⁹ Zhiguang Yin: Heavenly Principles? The Translation of International Law in 19th-century China and the Constitution of Universality. *European Journal of International Law*, Vol. 27., No. 4. (2017) 132–135. <https://doi.org/10.1093/ejil/chw049>

⁵⁰ A szovjet modell adaptálásának szándékát jól mutatja, hogy számos szovjet törvénykönyvet és jogi tankönyvet fordítottak kínai nyelvre, valamint kínai diákokat küldtek a Szovjetunióba jogot hallgatni. Jianfu Chen: *Chinese Law: Context and Transformation*. Leiden, Martinus Nijhoff, 2008. 48. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004165045.i-772.2>

⁵¹ A Kínai Kommunista Párt által 1949-ben kiadott útmutatás leszögezte, hogy „A jog az állam akarata, amelyet az uralkodó osztály a katonai erők segítségével kötelezően és nyíltan végrehajt.” Idézi uo. 44.

⁵² Chen i. m. 47.

⁵³ Victor H. Li: *Law without Lawyers – A Comparative View of Law in China and the United States*. Oxfordshire, Routledge, 1978.

⁵⁴ Bövebben ld. Alice Erh-Soon Tay: Smash Permanent Rules: China as a Model for the Future. *Sydney Law Review*, Vol. 7., No. 3. (1976) 400–423.

⁵⁵ Hanquin Xue: China's Open Policy and International Law. *Chinese Journal of International Law*, Vol. 4., No. 1. (2005) 135. <https://doi.org/10.1093/chinesejil/jmi004>

Teng Hsziao-ping hatalomra kerülésével újra előtérbe került a jogrendszer megreformálásának szükségessége. Ennek központjában az alapvető jogi intézményrendszer visszaállítása és megszilárdítása állt annak érdekében, hogy a Kulturális Forradalomhoz hasonló krízis többé ne következhesen be. A reform másik célja az 1970-es és 80-as évek Kínában jellemző tendenciához illeszkedve az volt, hogy a távol-keleti nagyhatalom elsősorban gazdaságilag közelebb kerülhessen a nyugati világhoz. Ennek érdekében több törvényszéket és jogi egyetemet újraalapítottak, emellett pedig számos fontos jogterületet is kodifikáltak.⁵⁶

A 20. század utolsó évtizedeiben a kínai jogrendszer gyakorlatilag minden lényegi eleme gyors és jelentős változáson ment keresztül. Mindez azonban természetesen nem teljesen problémamentesen történt – egyfelől azért, mert ezek a reformok viszonylag rövid idő alatt mentek végbe, másfelől pedig amiatt, hogy a kínai hagyományok továbbélése mellett a rendszer célzott nyugatosítása nem lehetett akadálytalan. Ennek köszönhetően a kínai jogszemlélet és jogalkalmazás jelenleg is több megoldásra váró problémával néz szembe.⁵⁷ Számos szerző véleménye szerint a 2000-es évek óta visszarendeződés figyelhető meg és a bíróságok szerepe háttérbe szorul,⁵⁸ bár ezt a véleményt többen cáfolják.⁵⁹ A kínai hivatalos álláspont szerint azonban a Kínai Népköztársaság elkötelezett a kínai jogrendszer fejlesztése mellett, amit jól mutat az, hogy Li Kocsiang kínai miniszterelnök a Kínai Népköztársaság 2017-es Kongresszusán elhangzott beszédében kiemelte a ‘jognak megfelelő’ eljárás fontosságát olyan területeken, mint a környezetvédelem, a gazdaság és pénzügyek, a bűnözés és korrupció elleni küzdelem, jótékonyasági/társadalmi szervezetek, kiberkormányzás, vallási kérdések, illetve katonai és jogi reformok.⁶⁰

3.2. A nemzetközi jog kínai recepciója

A nemzetközi jog kínai recepciója a 19. század első felében kezdődött, amikor a nyugati államok a nemzetközi jog normáira hivatkozva igyekeztek rábírní a Kínai Birodalmat nemzetközi kereskedelmi kapcsolatainak liberalizálására és az államok közötti szuverén egyenlőség elvének tiszteletben tartására. Az államok közötti egyenlőség koncepciója azonban teljesen idegen volt a kínai gondolkodástól. Kína az államok közötti kap-

⁵⁶ Carrai (2021) i. m. 9.

⁵⁷ Xiaodan Zhang – Wenjia Yan: Forty-Years of the Modernization of Chinese Socialist Legality: Strategy, Lacuna, and Outlook. *German Law Journal*, Vol. 23., No. 5. (2022) 691–712. <https://doi.org/10.1017/glj.2022.43>

⁵⁸ Carl F. Minzner: China’s Turn against Law. *American Journal of Comparative Law*, Vol. 59., No. 4. (2011) 935–984. <https://doi.org/10.5131/AJCL.2011.0006>; Susan L. Shirk: China in Xi’s “New Era”: The Return to Personalistic Rule. *Journal of Democracy*, Vol. 29., No. 2. (2018) 22–36. <https://doi.org/10.1353/jod.2018.0022>

⁵⁹ Taisu Zhang – Tom Ginsburg: China’s Turn Toward Law. *Virginia Journal of International Law*, Vol. 59., No. 2. (2019) 306–389.; Ernest Liu – Yi Lu – Wenwei Peng – Shaoda Wang: Judicial Independence, Local Protectionism, and Economic Integration: Evidence from China. *NBER Working Paper Series*, No. 30432. (2022) 1–51.

⁶⁰ Cai (2019) i. m. 156–162.

csolatok szabályozását a saját kulturális hagyományai alapján egy olyan rendszerben képzelte el, amelynek középpontjában Kína, a „Mennyei Birodalom” állt, amelynek küldetése volt az „ég alatti szférában” (*tien-hszia*) a mennyei harmónia megvalósítása. Ebben a felfogásban a Kínai Birodalom szükségszerűen minden más állam felett állt, hiszen transzcendentális küldetése egy hierarchikus világregend csúcsára emelte.⁶¹ Így tehát Kína nemzetközi jog helyett egyfajta nemzetközi *Lit* követett, amelyben a sinocentrikus világregend morális alapokon nyugvó szigorú hierarchiát követelt, a Kínai Birodalom vezető szerepének elismerésével.⁶²

Éppen ezért a Kína és egyéb államok közötti kapcsolatok a Ming-dinasztia (1368–1644) idejére megszilárdult hódolati rendszerre épültek, amelyben az alávetett államoknak rendszeres adófizetéssel kellett kinyilvánítaniuk, hogy elfogadják Kína felsőbbrendűségét.⁶³ Ezt Kína a nyugati államokkal szemben is alkalmazni próbálta, amit jól mutat az, hogy 1794-ben C sien-lung császár III. György angol királynak írt levelében az angol uralkodót felszólította, hogy „Reszkess, engedelmeskedj, és ne kövess el tiszteletlenséget!”⁶⁴ Mivel a nyugati államok megtagadták alsóbbrendűségük kinyilvánítását, ezért a kínai kormányzat nem volt hajlandó gazdasági követeléseiknek eleget tenni, például újabb kínai kikötőket megnyitni a nemzetközi kereskedelem előtt.⁶⁵

A nyugati országokkal szemben egyre erősödő konfliktusok azonban a 19. századra a Kínai Birodalmat is rákényszerítették arra, hogy felhívja a nemzetközi jog normáit. 1839-ben Lin Cö-hszü császári főmegbízott megkísérelte felszámolni a Kínába érkező ópiumkereskedelmet, ami elsősorban brit kereskedők közvetítésével zajlott. Mivel a brit kormány az ópiumkészletek megsemmisítését a szabad kereskedelem elleni támadásnak, és így a nemzetközi jog megsértésének tekintette, a főmegbízott lefordíttatta Emerich de Vattel „Le droit des gens” című nemzetközi jogi monográfiájának bizonyos részeit és ezt alapul véve úgy érvelt, hogy a nemzetközi jog alapján az állami szuverenitás része, hogy egy állam megtiltja-e, hogy mely termékek kereskedelmét engedélyezi.⁶⁶

⁶¹ Ld. Maria Adele Carrai: *Sovereignty in China – A Genealogy of a Concept since 1840*. Cambridge, Cambridge University Press, 2019. 30–42. <https://doi.org/10.1017/9781108564861>

⁶² Li Zhaojie: Traditional Chinese World Order. *Chinese Journal of International Law*, Vol. 1., No. 1. (2002) 20. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.cjilaw.a000418>

⁶³ Yang Zewei: Western International Law and China’s Confucianism in the 19th Century. Collision and Integration. *Journal of the History of International Law*, Vol. 13., No. 2. (2011) 290–294. <https://doi.org/10.1163/15718050-13020002> Az alávetési rendszer kialakulásáról és fejlődéséről ld. John K. Fairbank (szerk.): *Chinese World Order*. Cambridge, Harvard University Press, 1967. <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674333482>

⁶⁴ Polonyi Péter: *Kína története*. Budapest, Maecenas Könyvkiadó, 1994. 112. Úgy tűnik azonban, hogy a Kínai Birodalom már korábban is hajlandó volt korlátozott mértékben elfogadni a szuverén egyenlőség koncepcióját. Az 1689-es nercsinszki szerződésben Kína és Oroszország egyenlő felekként rendezték határvitáikat és a szerződés létrehozatalában közvetítőként jelentős szerepet vállalt jezsuita szerzetes, Tomás Pereira az állította, hogy ő magyarázta el az „európai közjog” bizonyos alapvető normáit a császárnak. Ld. Sze Hong Lam: The Gentle Civilizer of the Far East – A Re-Examination of the Encounter between ‘China’ and ‘International Law’. *Journal of the History of International Law*, Vol. 26. (2024) 14. <https://doi.org/10.1163/15718050-bja10096>

⁶⁵ Carrai (2019) i. m. 45.

⁶⁶ Uo. 48–49.

A nemzetközi jog stratégiai alkalmazásának ez a korai kísérlete azonban kudarcot vallott. Nagy-Britannia súlyos vereséget mért Kínára az első ópiumháborúban (1839–1842) és ennek következtében Kína többek között elveszítette Hongkong szigetét, kénytelen volt jóvátételt fizetnie, további kikötőket megnyitni a külföldi kereskedők előtt és elfogadnia a konzuli bíraskodást, tehát ettől kezdve a kínai területen a brit állampolgárokat érintő jogi eljárásokban nem a kínai bíróságok, hanem a brit konzulok jártak el.⁶⁷ A 19. század során végül Kína valamennyi nyugati nagyhatalommal szemben rákényszerült ehhez hasonló egyenlőtlen szerződések ratifikálására, amelyek súlyosan korlátozták területi szuverenitását és ezek egészen 1944-ig hatályban is maradtak.⁶⁸ Aligha meglepő módon az 1839 és 1949 közötti időszakot a kínai társadalom azóta is a „megaláztatás évszázadaként” emlegeti.⁶⁹

A nemzetközi jog ebben az időszakban Kína szuverenitása korlátozásának egyik legfontosabb eszközeként funkcionált. A klasszikus nemzetközi jog különbséget tett „civilizált” és „civilizálatlan” államok között és a szuverén jogok teljes körét csak a civilizált államok gyakorolhatták. A civilizáltság mérőfoka alapvetően a nyugati kultúra, beleértve a nyugati jogrendszer elfogadása volt, így viszont nyugati perspektívából még az évezredek civilizációval rendelkező Kína sem minősült teljesen civilizált államnak, így a szuverenitása is korlátozható volt.⁷⁰ A kínai birodalom megkísérelte ugyan a nemzetközi jogot saját érdekeinek elősegítésére felhasználni, de ez alapvetően sikertelen volt.⁷¹

Kína a II. világháborút követően sem szerzett pozitív tapasztalatokat a nemzetközi jogrendszerrel. Jóllehet a II. világháború végére valamennyi egyenlőtlen szerződés megszűnt és az ENSZ Alapokmány elfogadásával Kína névlegesen az egyik vezető nagyhatalom, a Biztonsági Tanács állandó tagja lett, valójában a Kínai Népköztársaság helyett Tajvan képviselte Kínát az Egyesült Nemzetekben, így a megaláztatás korszaka tovább folytatódott. Ebben az időszakban a Kínai Népköztársaság elutasította az egységes, minden államra kötelező nemzetközi jogrendszer koncepcióját és komolyan fontolgatta egy párhuzamos nemzetközi intézményrendszer létrehozását.⁷² A nemzetközi jogrendszert a marxista jogfelfogásnak megfelelően a globális kapitalizmus eszközének tekintette, amely elsősorban a nyugati imperialista államok érdekei-

⁶⁷ Koi Gyula: A nemzetközi jog (történetének) egyes kérdései és Kína. *Jogtörténeti Szemle*, 1999/4. 40.

⁶⁸ Anne Peters: Treaties, Unequal. In: *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (online), 2018. Érdekes módon ugyanakkor ez nem jelentette automatikusan a térségben a kínai vezető szerep megszűnését, bizonyos térségbeli államok, mint például Vietnám és Korea, továbbra is elismerték az alávétési rendszert, amely így csak a japán–kínai háború (1894–1895) elvesztése után szűnt meg. Carrai (2019) i. m. 59.

⁶⁹ Alison Adcock Kaufman: The “Century of Humiliation”, Then and Now: Chinese Perceptions of the International Order. *Pacific Focus*, Vol. 25., No. 1. (2010) 1–33. <https://doi.org/10.1111/j.1976-5118.2010.01039.x>

⁷⁰ Ld. Hoffmann Tamás: The Concept of the Standard of Civilization in International Law. *MTA Law Working Papers*, No. 17. (2016) 1–13.

⁷¹ Phil C. W. Chan: China’s Approaches to International Law since the Opium War. *Leiden Journal of International Law*, Vol. 27., No. 4. (2014) 868. <https://doi.org/10.1017/S0922156514000399>

⁷² Jerome A. Cohen – Hungdah Chiu: *People’s China and International Law: A Documentary Study*. Princeton, Princeton Legacy Library, 1974. 284.

nek megvalósítására szolgál.⁷³ Ezt az instrumentalista felfogást jól mutatja például egy kínai jogtudós, Csü Li-lu kijelentése, aki leszögezte, hogy a nemzetközi jog nemzetközi problémák megoldására alkalmazandó vitarendezési eszköz, amit csak akkor kell alkalmazni, ha az előnyös Kína számára, ellenkező esetben új eszközöket kell alkotni.⁷⁴

A Kínai Népköztársaság ugyanakkor elfogadta a nemzetközi jog egyes alapelveit a nemzetközi kapcsolatok fundamentumaként. Az 1954-es kínai–indiai egyezmény preambulumában a szerződő felek kötelezettséget vállaltak a „Békés egymás mellett élés” öt alapelvének betartására, amelyek (1) a területi integritás és a szuverenitás kölcsönös tiszteletben tartása, (2) az agresszió tilalma, (3) a belügyekbe való beavatkozás tilalma, (4) az egyenlőség és a kölcsönös előnyökön alapuló együttműködés, és (5) a békés egymás mellett élés. Ezek az alapelvek később az el nem kötelezett mozgalom működésére is meghatározó hatást gyakoroltak.⁷⁵

Teng Hsziao-ping hatalomra kerülésével a KNK a nemzetközi joghoz való viszonyát is újraértékelte. Azzal, hogy a nemzetközi osztályharcról inkább a gazdasági fejlődésre helyezte a hangsúlyt, a nemzetközi jog hatékony eszközévé vált annak, hogy az ország integrálódni tudjon a nemzetközi gazdasági együttműködési rendszerbe.⁷⁶ Ennek jeleként 1979-ben a kínai egyetemeken újra elkezdődött a nemzetközi jog oktatása.⁷⁷ Kína immár nem tervezte eltörölni vagy átírni a nemzetközi jogrendszer, de nem is fogadta el automatikusan annak autoritását,⁷⁸ a kínai jogi doktrína például továbbra is hatálytalannak tekinti a 19. század során megkötött egyenlőtlen szerződéseket, amely potenciálisan a jelenlegi nemzetközi határok megkérdőjelezését is jelentheti.⁷⁹ A kínai

⁷³ Xue Hanqin: *Chinese Contemporary Perspectives on International Law – History, Culture and International Law*. Hague, Recueil des Cours, 2011. 59.

⁷⁴ Idézi Hungdah Chiu: Communist China's Attitude Toward International Law. *American Journal of International Law*, Vol. 60., No. 2. (1966) 248–249. <https://doi.org/10.2307/2197572> Amikor 1962-ben India azt javasolta, hogy a köztük fennálló határvitát a hágai Nemzetközi Bíróság bevonásával döntsék el, a Kínai Népköztársaság arra való hivatkozással utasította el a felvetést, hogy a bíróság nyugati imperialista hatalmak eszköze, amely „burzsoá nemzetközi jogot” alkalmaz. Yayezi Hao – Ignacio de la Rasilla: China and International Adjudication — Picking Up Steam? *Journal of International Dispute Settlement*, Vol. 12., No. 4. (2021) [a továbbiakban: Hao–Rasilla (2021a)] 641. <https://doi.org/10.1093/jnlids/idab015>

⁷⁵ Simon Chesterman: Asia's Ambivalence about International Law and Institutions: Past, Present and Futures. *European Journal of International Law*, Vol. 27., No. 4. (2017) 956. <https://doi.org/10.1093/ejil/chw051> Ven Csia-pao, a Kínai Népköztársaság miniszterelnöke 2014-ben, az egyezmény elfogadásának 50. évfordulóján hangsúlyozta, hogy az öt alapelv összhangban van az ENSZ Alapokmány céljaival és elveivel, és Kína a továbbiakban is ezeknek a figyelembevételével alakítja külkapcsolatait. Jiabao Wen: Carrying Forward the Five Principles of Peaceful Coexistence in the Promotion of Peace and Development. *Chinese Journal of International Law*, Vol. 3., No. 2. (2004) 364. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.cjilaw.a000522>

⁷⁶ Junwu (2011) i. m. 239.

⁷⁷ Tiewa Wang: Teaching and Research of International Law in Present Day China. *Columbia Journal of Transnational Law*, Vol. 77., No. 1. (1983) 77.

⁷⁸ Louis Henkin: *How Nations Behave*. New York, Columbia University Press, 1979. 109–110.

⁷⁹ Jacques Delisle: China's Approach to International Law: A Historical Perspective. *Proceedings of the Annual Meeting of the American Society of International Law*, Vol. 94. (2000) 271. <https://doi.org/10.1017/S0272503700055956> 1963. március 8-án például, a kínai–szovjet határ kapcsán

jogrendszer dualista, így a megkötött nemzetközi szerződések inkorporáció hiányában nem válnak a belső jog részévé, és emiatt számos nemzetközi jogi kötelezettség, mint például emberi jogi normák, nem kötelezőek a kínai jogban.⁸⁰ Ennek ellenére a Kínai Népköztársaság visszatérően kiemeli a nemzetközi jogi normák jelentőségét, a történelmi tapasztalatok miatt kiemelt jelentőséget tulajdonítva a szuverén egyenlőség elvének.⁸¹ 2014-ben például a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága hangsúlyozta, hogy Kínának

„erőteljesen részt kell vennie nemzetközi normák kidolgozásában, elő kell mozdítania a külügyi vonatkozású gazdasági és társadalmi ügyek jogszerű rendezését [...] és jogi módszereket kell alkalmazni országunk szuverenitása és biztonsági és fejlesztési érdekeinek megóvása érdekében”.⁸²

A KNK elnöke, Hszi Csin-ping által kidolgozott külpolitikai doktrína, „Az emberiség közös jövője” szintén meghatározó szerepet szán a nemzetközi jognak a nemzetközi kapcsolatok rendezésében.⁸³

Ennek megfelelően 2013 óta Kína a legaktívabb nagyhatalom az ENSZ Közgyűlésben, ahol több száz határozatot kezdeményezett,⁸⁴ és rendszeresen megnyilvánul számára kulcsfontosságúnak tekintett nemzetközi jogi kérdésekben. Kitérően ellenzi például az államok közötti erőszak tilalmának kiterjesztő értelmezését, mint amilyen a megelőző vagy a nem állami szereplők elleni önvédelem koncepciója, vagy a humanitárius intervenció.⁸⁵ A Kínai Népköztársaság ugyanakkor a Világkereskedelmi Szervezet vitarendező eljárását és a befektetési jogvitákat leszámítva igyekszik elkerülni a nemzetközi vitarendező fórumok igénybevételét, arra hivatkozva, hogy a nemzetközi

folytatott üzenetváltásban a kínai fél hangsúlyozta, hogy ezek a határok egyenlőtlen szerződéseken alapulnak, így nem lehetnek érvényesek. Larry R. Schreier: *China's Use of International Law in Border Disputes: The Cases of India and the Soviet Union. Iustitia*, Vol. 2., No. 2. (1974) 32.

⁸⁰ Xue Hanqin – Jin Qian: International Treaties in the Chinese Domestic Legal System. *Chinese Journal of International Law*, Vol. 8., No. 2. (2009) 302. <https://doi.org/10.1093/chinesejil/jmp007>

⁸¹ Hanqin (2011) i. m. 90. A szuverenitás központi szerepének hangsúlyozása ugyanakkor a történelmi tapasztalatok mellett részben a szovjet nemzetközi jogfelfogás hagyatéka is. Wim Muller: *The Power of Discourse: Doctrinal Implications of China's Normative Aspirations. Hague Yearbook of International Law*, Vol. 34. (2021) 61. https://doi.org/10.1163/9789004453739_005

⁸² CCP Central Committee Decision concerning Some Major Questions in Comprehensively Moving Governing the Country According to the Law Forward. Transl. Jeremy Daum. *China Copyright and Media*, 2014. <https://tinyurl.com/2etfdhme> Hasonlóképpen lásd az Orosz Föderáció és a Kínai Népköztársaság 2016. évi közös nyilatkozatát a nemzetközi jog előmozdításáról. Kenneth Anderson: *Text of Russia-China Joint Declaration on Promotion and Principles of International Law. Lawfare*, July 7, 2016. <https://tinyurl.com/3ykm64eu>

⁸³ Xi Jinping: *On Building a Human Community with a Shared Future*. Beijing, Central Compilation & Translation Press, 2019.

⁸⁴ Ignacio de la Rasilla – Yayezi Hao: The Community of Shared Future for Mankind and China's Legalist Turn in International Relations. *Chinese Journal of International Law*, Vol. 20., No. 2. (2021) 345. <https://doi.org/10.1093/chinesejil/jmab021>

⁸⁵ Uo. 360.

jogi konfliktusok megoldásának legmegfelelőbb módja a diplomáciai vitarendezés.⁸⁶ A kínai ellenállást növeli az a feltételezés, hogy a nemzetközi bírói fórumok nyugati befolyás alatt állnak, így elfogult döntéseket hoznak.⁸⁷ Mindemellett Kína igyekszik latba vetni befolyását, hogy növelje a fejlődő országok képviselőit a különböző nemzetközi szervezetekben, különösen a gazdasági és pénzügyi szervezetekben.⁸⁸

Összességében megállapítható, hogy Kína elismeri a nemzetközi jogi normák jelentőségét és igyekszik megőrizni a nemzetközi jogrendszer stabilitását.⁸⁹ Ugyanakkor a kínai kulturális hagyományok és a történelmi tapasztalatok hatására a nemzetközi jog értékkezpontú megközelítése helyett egy instrumentalista jogfelfogásra helyezi a hangsúlyt, amelynek során igyekszik elkerülni az érdekeivel ellentétes nemzetközi jogi normák alkalmazását, vagy adott esetben akár azok módosítására is törekszik.⁹⁰

4. Kína és a *lawfare* – A jogi hadviselés szuperhatalma?

Az elmúlt években számos nyugati, elsősorban amerikai elemző Kínát a jogi hadviselés stratégiai céllal következetesen és szisztematikusan alkalmazó államként ábrázolja.⁹¹ E narratíva szerint a Kínai Népköztársaság évtizedek óta dolgozik azon, hogy a nemzetközi jog szabályait fegyverként tudja alkalmazni és ez az utóbbi idők konfliktusaiban világosan megmutatkozik. Ebben a részben áttekintjük, hogy valóban évtizedes tudatos tervezési munka figyelhető-e meg a kínai jogi hadviselési stratégia mögött és ez megfigyelhető-e a dél-kínai-tengeri konfliktus során Kína magatartásában.

4.1. Kína és a jogi hadviselés

Nyugati szerzők visszatérően 1996-ot tartják a kínai jogi hadviselés kezdetének, amikor a Kínai Népköztársaság elnöke és a Kínai Kommunista Párt főtitkára, Csiang Cö-min egy pekingi nemzetközi jogi szakértőknek szervezett összejövetelen kijelentette,

⁸⁶ Hao–Rasilla (2021a) i.m. 649–652.

⁸⁷ Dan Zhu: *China and the International Criminal Court*. London, Palgrave MacMillan, 2018. 38. <https://doi.org/10.1007/978-981-10-7374-8>

⁸⁸ Huikang Huang: China's Contribution to the International Rule of Law since the Restoration of Its UN Seat 50 Years Ago. *Chinese Journal of International Law*, Vol. 20., No. 3. (2021) 541. <https://doi.org/10.1093/chinesejil/jmab032>

⁸⁹ Duan Jielong: Statement on the Rule of Law at the National and International Levels. *Chinese Journal of International Law*, Vol. 6., No. 1. (2007) 185–188. <https://doi.org/10.1093/chinesejil/jmm002>

⁹⁰ Jean d'Aspremont: International Law in Asia: The Limits to the Western Constitutionalist and Liberal Doctrines. *Asian Yearbook of International Law*, Vol. 13. (2007) 27. https://doi.org/10.1163/9789004433786_004

⁹¹ Ld. pl. Kittrie (2016) i. m. 161–196.; Dean Cheng: *Winning Without Fighting: Chinese Legal Warfare*. The Heritage Foundation, 2012. <https://tinyurl.com/yapdu3zy>; Bret Austin White: Reordering the Law for a China World Order: China's Legal Warfare Strategy in Outer Space and Cyberspace. *Journal of National Security Law & Policy*, Vol. 11., No. 2. (2021) 436–487. Matthias Vanhullebusch – Wei Shen: China's Air Defence Identification Zone: Building Security through Lawfare. *The China Review*, Vol. 16., No. 1. (2016) 121–150.; Tim Rühlig: *How China Approaches International Law: Implications for Europe*. European Institute for Asian Studies, May 2018.

hogy „a nemzetközi jogot fegyverként kell alkalmazni azért, hogy megvédjük államunk érdekeit és megőrizzük nemzeti büszkeségünket”.⁹² A Kínai Népköztársaság a jogi hadviselést (mandarinul *falü csan*) hivatalosan is ‘nagy stratégiájának’ szerves részeként alkalmazza,⁹³ amióta 2003-ban a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága, és a Kínai Központi Katonai Bizottság döntött az úgynevezett ‘Három Hadviselés’ bevezetéséről és alkalmazásáról. Ennek keretei közt Kína hivatalosan is beemelte katonai doktrínájába a pszichológiai, a médián keresztül történő hadviselést, valamint a *falü csant*, amelyet úgy definiáltak, mint „a nemzetközi és belső jog felhasználása Kína katonai akciói számára nemzetközi támogatás szerzése céljából, valamint a potenciális politikai következmények menedzselése érdekében”.⁹⁴ Fontos hangsúlyozni, hogy Kína ezt a fogalmat kifejezetten katonai akciókhoz kapcsolódóan definiálta és a *falü csant* elemző kínai szakkönyvek is megtartották ezt a megközelítést.⁹⁵

Külföldi elemzők különösen sok figyelmet szenteltek két kínai ezredes, Csiao Liang és Vang Hsziangszuj 1999-ben angol nyelven is megjelent „Korlátok nélküli hadviselés” című könyvének,⁹⁶ amely egyes vélemények szerint egyenesen „a kínai hadművelési gondolkodás utóbbi éveinek egyik legfontosabb műve.”⁹⁷ Ezt a művet többen a kínai *lawfare* koncepció egyik első kifejtésének is tekintik,⁹⁸ mivel kijelenti, hogy a hadviselés részeként Kínának a nemzetközi normák megalkotásában is vezető szerepet kell vállalni, így a könyv szerint a nemzetközi jogi hadviselés egyenlő a lehetőség megragadásával a normatív szabályozás kialakítására.⁹⁹ A könyvnek valódi jelentősége azonban könnyen lehet, hogy fordítottan arányos a rá fordított nemzetközi figyelemmel: ahogy Baughman rámutatott, a mű nem vezető kínai könyvkiadónál jelent meg és semmi nem mutat arra, hogy a kínai hivatalos álláspontot tükrözné, ami nem is meglepő, figyelembe véve például azt, hogy a szerzők látásmódja gyakran irracionális, például misztikus jelentőséget tulajdonítanak az aranymetszés szabályainak.¹⁰⁰

A fentiekből kitűnik, hogy doktrinális szinten a Kínai Népköztársaság valóban elfogadta a jogi hadviselés jelentőségét a fegyveres konfliktusok során, de kérdés, hogy

⁹² Dong Wang: *China's Unequal Treaties: Narrating National History*. New York, Rowman and Littlefield Publishers, 2008. 128.

⁹³ A kínai nagy stratégiáról ld. David B. H. Denoon (szerk.): *China's Grand Strategy: A Roadmap to Global Power?* New York, New York University Press, 2021.

⁹⁴ Bernard D. Cole: *China's Quest for Great Power: Ships, Oil and Foreign Policy*. Annapolis, Naval Institute Press, 2016. 67–75.

⁹⁵ Kittrie (2016) i.m. 162.

⁹⁶ Qiao Liang – Wang Xiangsui: *Unrestricted Warfare*. Beijing, PLA Literature and Arts Publishing House, 1999.

⁹⁷ Bartók András: „Korlátok nélküli hadviselés” (超限战) – Egy kínai nézőpont a 21. század hatalmi versengéséről. *Hadtudományi Szemle*, 2018/3. 338. A könyvnek tulajdonított jelentőséget jól mutatja, hogy több nemzetközi kiadásban „Kína mesterterve Amerika elpusztítására” címmel jelent meg. Pl. Qiao Liang – Wang Xiangsui: *Unrestricted Warfare: China's Master Plan to Destroy America*. New Delhi, Natraj Publishers, 2007.

⁹⁸ Kittrie (2016) i. m. 162–163.

⁹⁹ Liang Xiangsui (1999) i. m. 42–43.

¹⁰⁰ Josh Baugman: *Unrestricted Warfare is Not China's Master Plan*. China Aerospace Studies Institute, April 25, 2022. <https://tinyurl.com/ynnf3hbc>

a gyakorlatban ezt milyen módon alkalmazza. Kittrie szerint ez egyértelműen megfigyelhető többek között a tengeri konfliktusok kapcsán, amelyek különösen a nemzetközi jogi szabályokkal kapcsolatos új jogértelmezési kísérletekben mutatkoznak meg, nemzetközi intézményekben, a nemzetközi jogtudomány formálásával, illetve olyan belső jogszabályok elfogadásával, amelyek Kína jogértelmezését tükrözik.¹⁰¹ A következőkben azt vizsgáljuk, hogy a közelmúlt legnagyobb nemzetközi figyelmet kapó tengeri jogvitájában, a dél-kínai-tengeri konfliktusban megfigyelhető-e egy szisztematikus és összhangolt jogi hadviselés a Kínai Népköztársaság részéről.

4.2. A dél-kínai-tengeri területi jogviták – lawfare vagy stratégiai jogalkalmazás?

4.2.1. A dél-kínai-tengeri konfliktus történeti háttere

A Kínai Népköztársaságnak bármelyik másik jelentős államnál több folyamatban lévő területi vitája van.¹⁰² A konfliktusok legnagyobb része a mintegy 3,5 millió négyzetkilométer kiterjedésű Dél-kínai-tengerrel kapcsolatos, amelyen keresztül bonyolódik a világ tengeri szállítási forgalmának mintegy 30%-a, s ami a világ legjelentősebb tengeri útvonalává teszi,¹⁰³ továbbá kiemelkedő jelentősége van halászati szempontból,¹⁰⁴ valamint valószínűsíthetően nagyon jelentős szénhidrogén-lerakatok is találhatóak a területen.¹⁰⁵ A tengerben 3 vitatott státuszú szigetcsoport található, a Paracel-, Pratas-, és a Spratly-szigetek, amelyek több mint 200 kis szigetből, zátonyból, sziklaszirtekből, illetve földnyelvből állnak.¹⁰⁶

Kínai szerzők a térség feletti kínai területi fennhatóságot egészen az i.sz. 3. századig visszavezetik,¹⁰⁷ de megalapozottabbnak tűnik az a nézet, hogy a 19. századig egyetlen állam sem formált jogi igényt az itt található területekre, mivel azok tartós letelepedésre

¹⁰¹ Kittrie (2016) i. m. 165.

¹⁰² Samuel S. Kim: Sovereignty in the Chinese Image of World Order. In: Ronald St. John Macdonald (szerk.): *Essays in Honour of Wang Tieya*. Dordrecht, Martinus Nijhoff, 1994. 442.

¹⁰³ Benjamin J. Sacks: *The Political Geography of the South China Sea Disputes: A RAND Research Primer*. 2022, RAND. 3. <https://doi.org/10.7249/PEA2021-1>

¹⁰⁴ A világ teljes kifogott halmennyiségének hozzávetőlegesen 12 százaléka innen származik. Attar Rabbani: China's Hegemony in the South Cina Sea. *World Affairs: The Journal of International Issues*, Vol. 23., No. 3. (2019) 70.

¹⁰⁵ Hui Zhong – Michael White: South China Sea – Its Importance for Shipping, Trade, Energy and Fisheries. *Asia-Pacific Journal of International Law and Policy*, Vol. 2., No. 1 (2017) 9-24. <https://doi.org/10.1163/24519391-00201003>

¹⁰⁶ A kínai szakirodalomban ezeket a szigetcsoportokat kínai néven említik, így a Paracel-szigetek Hszisa, a Pratas-szigetek Dongsza, míg a Spratly-szigetek Nansa néven szerepelnek. A Kínai Népköztársaság azt állítja, hogy létezik egy negyedik szigetcsoport is, a Csongsza-szigetek, a valóságban ezen a földrajzi koordinátán nem található szigetek, csak sziklazátonyok, sziklaszirtek és földnyelvek. A Natunaszigetek teljes mértékben indonéz fennhatóság alatt állnak és jogi helyzetüket egyetlen állam sem vitatja. Sacks (2022) i. m. 3–4.

¹⁰⁷ Jianming Shen: China's Sovereignty over the South China Sea Islands: A Historical Perspective. *Chinese Journal of International Law*, Vol. 1., No. 1. (2002) 102–105. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.cjilaw.a000432>

alkalmatlanok voltak, így legfeljebb halászok átmeneti szállásaként szolgáltak. Mivel a Dél-kínai-tenger jelentősége elsősorban tengeri szállítási útvonali funkciójában rejlett, ezért ezek a földrajzi képződmények veszélyeztették a hajózás biztonságát, tehát beazonosításuk és feltérképezésük nem a területek feletti szuverenitás megalapozását szolgálta, hanem azt, hogy a hajósok el tudják kerülni ezeket a potenciális veszélyforrásokat.¹⁰⁸ A 20. századtól kezdve Nagy-Britannia, Franciaország, majd Japán is igényt jelentett be a tengeren található különböző területekre, de a második világháború után a japán birodalom veresége, majd a gyarmatosító hatalmak kivonulása után értelemszerűen ezekről lemondtak. A Dél-kínai-tenger szárazföldi területeire azóta különböző mértékben a térség tengerparti államai formálnak igényt. Különösen vitatott a Spratly-szigetek státusza, ahol potenciálisan jelentős szénhidrogén-lelőhelyek találhatóak, és amelyeket részben vagy egészben a Kínai Népköztársaság, Vietnám, a Fülöp-szigetek, Malájzia, Brunei, valamint Tajvan is saját szuverén területének tekint.¹⁰⁹

A szigetek feletti viták 1988-ban közvetlen katonai összecsapáshoz is vezettek a Vietnámi Szocialista Köztársaság és a Kínai Népköztársaság között, amelynek során 3 vietnámi hajó elsüllyedt és több mint 70 vietnámi katona életét veszítette.¹¹⁰ Az ehhez hasonló konfliktusok megelőzése érdekében 2002-ben Kína és az ASEAN-államok (Association of Southeast Asian Nations – Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége) között létrejött a „Nyilatkozat a felek magatartásáról a Dél-kínai-tengeren” című megállapodás. Ez a dokumentum ugyan csak szándéknyilatkozatnak minősül, nem jogilag kötelező érvényű szerződésnek, de a felek politikai felelősséget vállalnak benne arra, hogy önmérsékletet tanúsítanak, törekednek a béke és stabilitás megőrzésére, valamint a konfliktusok eskalációjának megakadályozása érdekében kerülnek a lakatlan területek benépesítését a térségben.¹¹¹

Ez utóbbi célkitűzés azonban nem valósult meg. A Kínai Népköztársaság az 1990-es évektől kezdve területföltöltéssel növeli az ellenőrzése alatt álló területet, amivel kibővíti az ellenőrzése alatt álló szigeteket, illetve mesterséges szigetet hoz létre a különböző sziklaszirtekből és korallzátonyokból. 1991-ben a Paracel-szigetek részét képező Woody Islanden épített repteret, majd 1995 és 1998 között a Mischief-zátonyon végzett infrastruktúra-fejlesztést. A nemzetközi közösség tiltakozását azonban leginkább a Spratly-szigetekhez tartozó zátonyokon végrehajtott feltöltés váltotta ki, amelynek

¹⁰⁸ Stein Tønnesson: Why Are the Disputes in the South China Sea So Intractable? A Historical Approach. *Asian Journal of Social Science*, Vol. 30., No. 3, (2002) 572–574. <https://doi.org/10.1163/156853102320945402> Egyetlen kivételként a vietnámi Nguyen császári dinasztia a 19. század elején ismételt igényt formált a Paracel-szigetekre. Gia Long császár 1816-ban jelentette be Vietnám igényét rá, míg utódja, Minh Mang császár 1835-ben csapatokat küldött a szigetekre, hogy hivatalosan is kijelöljék a területet. 1835 után azonban Vietnám felhagyott azzal a törekvéssel, hogy kiterjessze szuverenitását a szigetekre.

¹⁰⁹ Brian K. Murphy: Dangerous Ground: The Spratly Islands and International Law. *Ocean and Coastal Law Journal*, Vol. 1., No. 2. (1995) 189. A Spratly-szigetek több mint 100 földrajzi képződményből áll, amelyek 410.000 km távolságot ölelnek át. Sacks (2022) i. m. 5.

¹¹⁰ Tønnesson (2002) i. m. 588.

¹¹¹ 2002 Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea. Adopted Phnom Penh, Cambodia, 4 November, 2002. <https://asean.org/declaration-on-the-conduct-of-parties-in-the-south-china-sea-2/>

során 2013 és 2015 között a KNK 809 hektárral növelte az ellenőrzése alatt álló területet, és jelentős katonai infrastruktúrát, többek között katonai helyőrséget, repülőteret és kikötőt alakított ki.¹¹² Jóllehet a Vietnámi Szocialista Köztársaság, Tajvan és a Fülöp-szigetek is építettek repülőtereket az általuk birtokolt szigeteken, Vietnám ráadásul területfeltöltéssel 0,2 négyzetkilométerrel növelte területét, de ezek a fejlesztések eltörpülnek a kínai munkálatok mellett.¹¹³

4.2.2. A „kilencpontos vonal” és az Állandó Nemzetközi Választottbíróság – Fülöp-szigeteki ellen-lawfare?

A Kínai Népköztársaság a Dél-kínai-tenger feletti fennhatóságát történelmi jogokra hivatkozva igyekszik megszilárdítani, amelyet a kínai Belügyminisztérium által legelőször 1947-ben közzétett U-alakú elhatárolás, az úgynevezett „kilencpontos vonal” (*Nine-Dash Line* vagy *Nine-Dotted Line*) hivatott alátámasztani.¹¹⁴ Ez a demarkációs vonal, melynek jogi kötelező erejének forrására a KNK semmilyen magyarázatot nem adott,¹¹⁵ egyenes alapvonalakkal határolja le a Dél-kínai-tenger területének mintegy 80%-át, és több különböző verzióban is publikálásra került.¹¹⁶ Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy máskor is előfordult, hogy a Kínai Népköztársaság által közzétett térképek a környező országok szuverenitása alá eső területeket is Kína részeként tüntettek fel. 1953-ig például a kínai térképek a Szovjetunió részét képező Tádzsik Szovjet Szövetségi Köztársaság jelentős részét is a KNK részeként ábrázoltak és csak ezután módosították.¹¹⁷

A „kilencpontos vonal”, mint a kínai szuverenitás gyakorlásának egyedi, *sui generis* jogintézménye ugyanakkor egyértelműen szemben áll az elfogadott tengerjogi szabályozási rezsimmel. Az 1982-ben elfogadott ENSZ Tengerjogi Egyezmény (UNCLOS – *United Nations Convention on the Law of the Sea*),¹¹⁸ amelyet a Kínai Népköztársaság is ratifikált, pontosan meghatározza a parti államok fennhatósága alá tartozó tengeri

¹¹² A kínai területfeltöltésről részletesen ld. Ketian Zhang: Explaining China’s Large-scale Land Reclamation in the South China Sea: Timing and Rationale. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 46., No. 6–7. (2023) 1185–1214. <https://doi.org/10.1080/01402390.2022.2040486>; Klemensits Péter: Kína építkezései a Spratly-szigeteken. A dél-kínai-tengeri konfliktus egy újabb fejezete. *Honvédelmi Szemle*, 2016/4. 56–63.

¹¹³ Klemensits (2016) i. m. 56.

¹¹⁴ A vonalat időnként „nyelv-alakú vonalnak”, illetve „kilenc megszakított vonalnak” is nevezik. Zou Keyuan: China’s U-Shaped Line in the South China Sea Revisited. *Ocean Development & International Law*, Vol. 43., No. 1. (2012) 18. <https://doi.org/10.1080/00908320.2012.647483>

¹¹⁵ Hayton szerint a vonalat egy kínai kartográfus, Bai Meicsu alkotta meg egy 1936-ban kiadott térképen. A vonalat ezt követően 1945-ig 26 további térképen is megjelenítettek, míg végül 1947-ben a kínai Belügyminisztérium térképe is átvette. Bill Hayton: *The South China Sea: The Struggle for Power in Asia*. Yale University Press, 2014. 56.

¹¹⁶ James Kraska: *International Maritime Security Law*. Martinus Nijhoff, 2013. 45–48. https://doi.org/10.1163/9789004233577_002

¹¹⁷ Cohen-Chiu (1974) i. m. 444.

¹¹⁸ 91/2001. (XII. 21.) OGY határozat az Egyesült Nemzetek Montego Bayben, 1982. december 10-én aláírásra megnyitott Tengerjogi Egyezménye megerősítéséről, valamint XI. Részének végrehajtásával

zónák kiterjedését és az ezekben gyakorolható jogokat és kötelezettségeket. Kína, bár a korábbi tengerjogi kodifikációs eljárásokban nem vett részt, végig aktív szereplője volt az 1982-es Egyezményt kidolgozó diplomáciai konferenciának, sőt, hangsúlyozta annak jelentőségét, mint a Harmadik Világ országainak eszközét a „gyarmatosítás, imperializmus és hegemonia” elleni harcban.¹¹⁹ Így viszont lehetősége lett volna arra, hogy a „kilencpontos vonalat” megpróbálja a nemzetközi jogi szabályozás részévé tenni, de a kodifikációs munkálatok során egyszer sem tett erre kísérletet, annak ellenére, hogy számos más tengerjogi kérdésben megpróbálta elfogadtatni álláspontját.¹²⁰

A KNK az UNCLOS implementálása során így is több jogszabályban is igényt támasztott a Dél-kínai-tenger jelentős részére. Az 1992-ben elfogadott Parti tengerről szóló törvény 2. §-a leszögezte, hogy az itt található vitatott szigetek Kína részét képezik,¹²¹ míg az 1998. évi Kizárólagos gazdasági övezetről és kontinentális talapzatról szóló törvény 14. §-a kijelentette, hogy a szabályozás nem érinti a Kínai Népköztársaság történeti jogait, amely valószínűsíthetően a „kilencpontos vonallal” lehatárolt területre vonatkozik.¹²² Kína 2009-ben nemzetközi szinten is megpróbálta elismertetni a „kilencpontos vonalat”. Az ENSZ Kontinentális Talapzat Bizottságának küldött 2 oldalas szóbeli jegyzékben kijelentette, hogy „vitathatatlan szuverenitással rendelkezik a Dél-kínai-tenger szigetei felett” és ezt a „kilencpontos vonalt” tartalmazó térképpel tette, anélkül azonban, hogy meghatározta volna, hogy ennek mi a pontos jogi jelentése.¹²³ Ezt az igényt azonban Malájzia, Vietnám, a Fülöp-szigetek és Indonézia is visszautasították.¹²⁴

A Fülöp-szigetek végül bírósági úton kísérelte meg bebizonyítani, hogy a kínai követelések ellentétben állnak a tengerjogi szabályozással és 2013. január 22-én a Tengerjogi Egyezmény 286. cikke alapján választottbírósi eljárást kezdeményezett a Kínai Népköztársasággal szemben a Dél-kínai-tengerrel kapcsolatos jogviták eldöntésére, az Egyezmény VII. függelékével összhangban, az Állandó Választottbíróóság keretében.

kapcsolatos, New Yorkban, 1994. július 24-én aláírásra megnyitott Megállapodáshoz történő csatlakozásról. Az Egyezmény nem került kihirdetésre Magyarországon.

¹¹⁹ Michael Carr: China and the Law of the Sea Convention. *The Australian Journal of Chinese Affairs*, Vol. 9 (1983) 35. <https://doi.org/10.2307/2159088>

¹²⁰ Hungdah Chiu: China and the Law of the Sea Conference. In James C. Hsiung – Samuel S. Kim (szerk.): *China in the Global Community*. New York, Praeger Publishers, 1980. 203–210.

¹²¹ „The PRC’s territorial land includes the mainland and its offshore islands, Taiwan and the various affiliated islands including Diaoyu Island, Penghu Islands, Dongsha Islands, Xisha Islands, Nansha (Spratly) Islands and other islands that belong to the People’s Republic of China.” People’s Republic of China, Law on the Territorial Sea and the Contiguous Zone of 25 February 1992. <https://tinyurl.com/4et6xjyh>

¹²² People’s Republic of China, Exclusive Economic Zone and Continental Shelf Act of 26 June 1998. <https://tinyurl.com/yw59e5hL>. bővebben Jacques deLisle: From Accepting to Challenging the International Law of the Sea: China and the South China Sea Disputes. In: Chang-fa Lo – Nigel N.T. Li – Tsai-yu Lin (szerk.): *Legal Thoughts between the East and the West in the Multilevel Legal Order*. New York, Springer Publishing, 2016. 265. https://doi.org/10.1007/978-981-10-1995-1_16

¹²³ CML/18/2009. (7 May 2009). <https://tinyurl.com/bu35bamn>

¹²⁴ Részletesen lásd Lowell Bautista: Diplomatic Notes and the South China Sea Disputes. *Philippine Yearbook of International Law*, Vol. XX. (2021) 70–80.

Kína az UNCLOS 298. cikk (1) (a) bekezdése alapján megtett írásbeli nyilatkozatában kizárta a történelmi jogcímekekkel és a szuverenitásból eredő jogokkal kapcsolatos jogvitákat, így álláspontja szerint az eljárás jogellenes volt.¹²⁵ Ennek megfelelően 2013. február 19-én a kínai kormány diplomáciai jegyzékben utasította vissza a Fülöp-szigetek értesítését az eljárás megindításáról, majd 2013. augusztus 1-én az Állandó Választottbírósághoz eljuttatott szóbeli jegyzékben kijelentette, hogy „nem fogadja el a Fülöp-szigetek által indított választottbírósi eljárást” és nem vesz részt benne.¹²⁶ Mivel a Fülöp-szigetekkel ellentétben Kína nem választott bírót a névjegyzékből, így a Tengerjogi Törvényszék elnöke, a japán Janai Sundzsi jelölte ki az eljáráshoz szükséges három további választottbíró, akik közösen választották meg a bírói testület elnökét.

Bár hivatalosan a Kínai Népköztársaság nem vett részt az eljárásban, 2014. december 7-én nyilvánosságra hozott egy dokumentumot, amelyben részletesen kifejtette jogi álláspontját annak érvénytelenségéről. A KNK szerint a jogvita megsértette a Fülöp-szigetek által is elfogadott megállapodást, amelynek értelmében tárgyalásos úton kellett volna rendezni az országok között fennálló konfliktusokat, és a jogvita tárgya a területi szuverenitás megállapítására irányul, ami ellentétes az UNCLOS-szal, és a Kína által megtett fenntartással is.¹²⁷

A bírói testület azonban 2015. október 29-én kimondta, hogy van joghatósága eljárni az ügyben, hangsúlyozva, hogy a kínai fenntartás nem zárja ki az eljárást, mivel a testület a történelmi jogcím (*historic title*) megállapítása helyett történelmi jogok (*historic rights*) értékelését végzi, amely összhangban van a Tengerjogi egyezményvel és nem dönt területi szuverenitással kapcsolatos kérdésekben, hanem kizárólag az Egyezményben foglalt jogok alkalmazásával kapcsolatban.¹²⁸ Ezt követően 2016. július 12-én jogerős határozatot hozott, amelyben valamennyi vitatott kérdésben a Fülöp-szigetek javára döntött.¹²⁹ A testület elutasította azt, hogy a „kilencpontos vonal” által lehatárolt területen belül a Kínai Népköztársaság bármilyen történelmi jogot gyakorolhatna,¹³⁰ és hangsúlyozta, hogy az UNCLOS szabályai értelmében az apálykor szárazra kerülő magaslatok (13. cikk) nem alakíthatók át mesterséges beavatkozással szigetté,¹³¹ és

¹²⁵ „The Government of the People’s Republic of China does not accept any of the procedures provided for in Section 2 of Part XV of the Convention with respect to all the categories of disputes referred to in paragraph 1 (a) (b) and (c) of Article 298 of the Convention.” <https://tinyurl.com/yzp4aram>

¹²⁶ Permanent Court of Arbitration: ‘Arbitration between The Republic of the Philippines and The People’s Republic of China: Arbitral Tribunal establishes Rules of Procedure and Initial Timetable’ (Press Release, PCA 101203, 27 August 2013).

¹²⁷ Position Paper of the Government of the People’s Republic of China on the Matter of Jurisdiction in the South China Sea Arbitration Initiated by the Republic of the Philippines (7 December 2014). https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/kjgzbdffyq/P020200201565468720286.pdf

¹²⁸ In the Matter of the South China Sea Arbitration (Republic of the Philippines v People’s Republic of China), PCA Case no 2013-19, Award on Jurisdiction and Admissibility (29 October 2015).

¹²⁹ In the Matter of the South China Sea Arbitration (Republic of the Philippines v People’s Republic of China), PCA Case no 2013-19, Award on Merits (12 July 2016).

¹³⁰ Uo. 692. bek.

¹³¹ Uo. 305. bek.

Kína megsértette az egyezményes szabályozást, amikor a Fülöp-szigetek kizárólagos gazdasági övezetén belül épített mesterséges szigetet.¹³²

4.2.3 A választottbírószági döntés hatása – kínai jogi hadviselés?

A választottbírószági eljárás potenciálisan kedvezőtlen hatását a KNK a kezdetektől fogva annak delegitimálásával igyekezett mérsékelni, politikai, és nem jogi eljárásként prezentálva azt.¹³³ Kína így már előre semmisnek minősítette a határozatot egy 2015-ös közleményében, miután a választottbírószág elutasította joghatósági kifogásait,¹³⁴ majd ezt az álláspontot megismételte a jogerős határozat meghozatalát követően is.¹³⁵ Kínai tisztségviselők választottbírószági határozatot „papírszemétnek” bélyegezték,¹³⁶ és hangsúlyozták, hogy azt már „meghaladta a történelem”,¹³⁷ és a Kínai Népköztársaság továbbra is fenntartja a Dél-kínai-tengerrel kapcsolatos jogi igényeit. A KNK ennek megfelelően tovább folytatja a fennhatósága alatt álló területek fejlesztését. 2020. áprilisában két új közigazgatási kerületet alakított ki a dél-kínai tengerben, amelyek a 2012. július 24-én alapított, 1800 fő lakosságú Szansa városához tartoznak, és amelyek a Parcel és a Spratly szigetekre terjednek ki.¹³⁸

Az azóta eltelt időszakban Kína ugyanakkor megkísérelte jogi erőforrásait is mobilizálni, hogy alátámassza saját pozícióját. 2018-ban a kínai nemzetközi jogászok közössége egyhangúan támogatta a kínai álláspontot egy több mint 500 oldal terjedelmű jogi elemzésben,¹³⁹ a befolyásos *Chinese Journal of International Law* pedig számos, a döntést kritizáló cikket közölt.¹⁴⁰ Ez az erőfeszítés azonban eddig úgy tűnik, hogy nem

¹³² Uo. 1025. 1029-43. bek.

¹³³ Ennek egyik legérdekesebb – bár kevésbé meggyőző – mozzanata, hogy a Tengerjogi Törvénysszék elnökét, a japán Sundzsi Janait az a vád érte, hogy elfogult Kínával szemben, mivel korábban japán kormányzati feladatokat látott el, Japán pedig az 1930-40-es években gyarmatosítóként elfoglalta a Dél-kínai-tenger térségét, illetve a II. világháború utáni időszakban pedig a Fülöp-szigeteket támogatta a KNK-val szemben a jogvitában. *Chinese Society of International Law: The South China Sea Arbitration Awards: A Critical Study. Chinese Journal of International Law*, Vol. 17., No. 2. (2018) 627., 911. bek. <https://doi.org/10.1093/chinesejil/jmy012>

¹³⁴ Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China: Statement on the Award on Jurisdiction and Admissibility of the South China Sea Arbitration by the Arbitral Tribunal Established at the Request of the Republic of the Philippines (30 October 2015). <https://tinyurl.com/k22jvcke>

¹³⁵ Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China: Statement on the Award of 12 July 2016 of the Arbitral Tribunal in the South China Sea Arbitration Established at the Request of the Republic of the Philippines (12 July 2016). <https://tinyurl.com/5n9y9wae>

¹³⁶ Vice Foreign Minister Liu Zhenmin at the Press Conference on the White Paper Titled China Adheres to the Position of Settling Through Negotiation the Relevant Disputes Between China and the Philippines in the South China Sea (July 13, 2016). http://www.fmprc.gov.cn/nanhai/eng/wjbxw_1/t1381980.htm

¹³⁷ Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying's Regular Press Conference (18 May 2016). http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/t1463251.shtml

¹³⁸ Ministry of National Defense of The People's Republic Of China: China's Sansha City establishes Xisha, Nansha Districts in Major Administrative Move (18 April 2020). <https://tinyurl.com/yc8f6726>

¹³⁹ *Chinese Society of International Law* (2018) i. m.

¹⁴⁰ Ld. pl. Chris Whomersley: The Award on the Merits in the Case Brought by the Philippines against China Relating to the South China Sea: A Critique. *Chinese Journal of International Law*, Vol. 16., No.

igazán győzte meg a Kínán kívül élő nemzetközi jogászokat. Jellemző, hogy a kínai álláspontot támogató egyetlen jelentős nem kínai nemzetközi jogász, a német Stefan Talmon, fontosnak tartotta hangsúlyozni a témáról írt átfogó monográfiájának bevezetőjében, hogy elfogulatlan, és nem kap pénzügyi támogatást kínai forrásból.¹⁴¹

Összességében mind a választottbíróági eljárás előtti, mind az azt követő kínai lépések erőteljesen megkérdőjelezik azt a népszerű tézist, hogy a Kínai Népköztársaság valamilyen szofisztikált nemzetközi jogi hadviselést folytatna. A határozat meghozatala előtt Kína meg sem kísérelt egy koherens nemzetközi jogi érvrendszert prezentálni, ehelyett a „kilencpontos vonalhoz” hasonló ködös fogalmakkal kísérelte meg alátámasztani álláspontját. Bár a szakirodalomban felmerült, hogy talán ez a homályosság egy tudatos politikai stratégia része,¹⁴² a tanulmány szerzőinek meggyőzőbbnek tűnik az a megközelítés, hogy a KNK-nak egyáltalán nem volt felépített jogi stratégiája, mindössze történelmi igényeit kísérelte meg valamilyen jogilag legalább látszólag alátámasztható érveléssel alátámasztani, és csak a választottbíróági eljárás hatására igyekezett koherens érvelést kidolgozni.

Bár a kínai belső jogban a KNK valóban igyekezett a Dél-kínai-tenger feletti igényeit rögzíteni, és ezeket a kínai jogszabályokat akár erőszakkal is kikényszeríteni, de mivel már évtizedek óta hangsúlyozza, hogy elfogadja a tengerjogi rezsim szabályrendszerét és nem próbálta aktívan befolyásolni/megváltoztatni a nemzetközi jogalkotást, ezért magatartása nehezen tekinthető *lawfare*-nek, vagy esetleg stratégiai jogalkalmazásnak. Ezt alátámasztja, hogy a hivatalos kínai nyilatkozatok továbbra is hangsúlyozzák, hogy a Kínai Népköztársaság tiszteletben tartja az UNCLOS szabályait és azoknak megfelelően jár el.¹⁴³ Emiatt ugyanakkor a választottbíróági döntés nagyon jelentős akadályt jelent Kína számára, hiszen a kínai igényekkel bármikor szembeállítható a jogerős választottbíróági határozat, amely egyértelműen illegálisnak minősíti a kínai magatartást.¹⁴⁴ Az Egyesült Államok például, amely az UNCLOS-t nem ratifikáló egyetlen jelentős tengeri állam, a határozat meghozatala óta folyamatosan hivatkozik rá, mint a nemzetközi jogi helyzet szempontjából irányadó döntésre.¹⁴⁵ Ebben a hely-

3. (2017) 387–423. <https://doi.org/10.1093/chinesejil/jmx023>

¹⁴¹ Stefan Talmon: *The South China Sea Arbitration – Jurisdiction, Admissibility, Procedure*. Leiden, Brill, 2022. xii. https://doi.org/10.1163/9789004381193_001

¹⁴² Florian Dupuy – Pierre-Marie Dupuy: A Legal Analysis of China’s Historic Rights Claim in the South China Sea. *The American Journal of International Law*, Vol. 107., No. 1. (2013) 124. <https://doi.org/10.5305/amerjintelaw.107.1.0124>

¹⁴³ Ld. pl. Joint Statement on the 20th Anniversary of the Declaration on The Conduct of Parties in The South China Sea, Phnom Penh, Cambodia (11 November, 2022). <https://tinyurl.com/339rse8b>; Joint Statement between the People’s Republic of China and the Republic of the Philippines (5 January 2023). https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zy/gb/202405/t20240531_11367479.html

¹⁴⁴ Épp ezért nehezen értelmezhető Ku állítása, aki szerint Kína a számára egyértelműen hátrányos választottbíróági határozat ellenére is győzött, mivel sem a Fülöp-szigetek, sem az Egyesült Államok nem követelték annak kikényszerítését. Julian Ku: Assessing the South China Sea Arbitral Award after One Year: Why China Won and the U.S. Is Losing. *Lawfare*, 12 July, 2017. <https://tinyurl.com/3tn2uy3a>

¹⁴⁵ Ld. Jonathan G. Odom: The Value and Viability of the South China Sea Arbitration Ruling: The U.S. Perspective 2016–2020. *International Law Studies*, Vol. 97. (2021) 153–162.

zetben a kínai delegitimációs kampány inkább tűnik kétségbeesett kármentési kísérletnek, mint jogi hadviselésnek.

5. Konklúzió

A tanulmány azt a célt tűzte ki, hogy megvizsgálja, hogy a jogi hadviselés/*lawfare* koncepciója mennyire alkalmazható a kínai nemzetközi jogalkalmazásra, különös tekintettel a dél-kínai-tengeri jogvitára. Annak ellenére, hogy számos szerző a *lawfare* egyik legegységesebb példaként elemzi ezt a konfliktust, a tanulmány szerzői nem igazán látják indokoltnak ezt az álláspontot. Ez részben a jogi hadviselés fogalmának definiálatlanságából is adódik, hiszen annak tág értelmezése gyakorlatilag bármilyen, nemzetközi jogi kérdéshez kapcsolódó állami magatartást ebbe a körbe von, de megfigyelhető az a tendencia is, hogy a kínai intézkedések mögött egyes szerzők összetett stratégiát sejtjenek, amely azonban nem igazán indokolható.

A nemzetközi jog kínai recepciójának vizsgálata, valamint a jogalkalmazás kínai kulturális sajátosságainak feltárása rámutat arra, hogy Kínában a jogszabályokhoz és különösen a bírósági eljárásokhoz a társadalom rendkívül ambivalensen viszonyult, amelyet a nemzetközi jogi normák kapcsán felerősít az a körülmény, hogy a nemzetközi jog a nyugati államok kezében Kína alárendelésének eszközeként szolgált. Mivel a kommunista fordulatot követően egészen az 1970-es évekig a nemzetközi jog oktatása és gyakorlása szinte teljes egészében megszűnt a Kínai Népköztársaságban, ezért az ország sokáig nem tudta érdemben befolyásolni a nemzetközi jog fejlesztését. Ez nyilvánvalóan befolyásolja a dél-kínai-tengeri konfliktushoz való kínai viszonyulást, mivel ezt a területet Kína hagyományos kínai területnek tekinti, amely fölött a nyugati gyarmatosítás következtében veszítette el a kontrollt. Ebben a helyzetben a KNK megpróbálja érvényesíteni az igényeit jogi úton is, de ez elkerülhetetlenül háttérbe szorítja a hatalomgyakorlás egyéb eszközeit, és így nem a létező jogszabályokat próbálja kifinomult *lawfare* segítségével megváltoztatni, vagy újraértelmezni, hanem olyan körülményeket igyekszik teremteni, amelyek segítségével hozzáigazíthatja a jogi szabályozást az általa teremtett realitáshoz.

Ez nem jelenti ugyanakkor, hogy a Kínai Népköztársaság elvetné a nemzetközi jogrendet. Épp ellenkezőleg, a KNK általában egy kifejezetten konzervatív, szuverenitásközpontú nemzetközi jogi szabályozást támogat és az álláspont, hogy Kína egy területi expanzióra törekvő, erőforrásokra éhes jogsértő lenne, nem megalapozott.¹⁴⁶ Egy közelmúltban megjelent monográfia szerzője által készített interjúk is azt mutatják, hogy a kínai nemzetközi jogászok egyértelműen úgy vélik, hogy Kína védi a fennálló nemzetközi jogrendet, sőt, többségük azt is támogatja, hogy a Kínai Népköztársaság a jövőben nemzetközi bírói fórumok elé terjessze tengerjogi jogvitáit.¹⁴⁷ Az ázsiai térségben nem Kína az egyetlen, amelynek a jelenlegi tengerjogi szabályozáson túlterjeszkedő

¹⁴⁶ Ben Saul: China, Natural Resources, Sovereignty and International Law. *Asian Studies Review*, Vol. 37., No. 2. (2013) 204. <https://doi.org/10.1080/10357823.2013.769497>

¹⁴⁷ Thomas S. Eder: *China and International Adjudication – Caution, Identity Shifts, and the Ambition to Lead*. Baden-Baden, Nomos, 2021. 526.

tengerjogi igénye van, hasonló törekvések megfigyelhetők például Banglades, Mianmar, India, Irán, Észak-Korea vagy Pakisztán esetében is.¹⁴⁸ Ugyanakkor azzal, hogy a Kínai Népköztársaság egyszerre próbálja meg fenntartani a tengerjogi rezsím szabályrendszerét, de egyben elfogadtatni az azoktól eltérő speciális szabályokat, amelyek megalapoznák a Dél-kínai-tengeren fennálló szuverén igényeit, potenciálisan aláássa az UNCLOS-t.¹⁴⁹ Ez azonban aligha tekinthető jogi hadviselésnek.

¹⁴⁸ Department of Defense Representative for Ocean Policy Affairs: *Maritime Claims Reference Manual*. 2014. <https://www.jag.navy.mil/national-security/mcrm/>

¹⁴⁹ Douglas Guilfoyle: The Rule of Law and Maritime Security: Understanding Lawfare in the South China Sea. *International Affairs*, Vol. 95., No. 5. (2019) 1015. <https://doi.org/10.1093/ia/iiz141>